

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Положај и делатност жандармерије

(мастер рад)

Ментор:
Проф.др Милош Прица

Кандидат:
Иван Стојилковић
Број индекса:М011/22-УП

Ниш, 2023. године

САДРЖАЈ:

УВОД.....	3
<i>Глава I.....</i>	<i>5</i>
ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА НАСТАНАК И РАЗВОЈ ЖАНДАРМЕРИЈЕ.....	5
<i>Глава II.....</i>	<i>7</i>
ЖАНДАРМЕРИЈА У ЕВРОПСКИМ ДРЖАВАМА.....	7
1.Жандармерија у Француској.....	7
2.Жандармерија у Италији.....	10
3.Жандармерија у Русији.....	12
<i>Глава III.....</i>	<i>15</i>
ПОСТАНАК И РАЗВОЈ ЖАНДАРМЕРИЈЕ У СРБИЈИ.....	15
1.Жандармерија након 1860. године.....	18
2.Жандармерија након 1888. године.....	20
3.Жандармерија у Првом и Другом Балканском рату.....	21
4.Жандармерија у Првом светском рату.....	21
5.Жандармерија у Краљевини СХС-а.....	22
6.Жандармерија у Краљевини Југославији.....	24
7.Жандармерија пред Други светски рат.....	25
<i>Глава IV.....</i>	<i>26</i>
ПОЛОЖАЈ ЖАНДАРМЕРИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	26
1.Организациона структура Жандармерије.....	26
2.Надлежност Жандармерије.....	29

<i>Глава V</i>	33
ДЕЛАТНОСТ ЖАНДАРМЕРИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	33
1.Делатност Жандармерије у борби против тероризма.....	33
2.Делатност Жандармерије у ванредним ситуацијама.....	36
3.Делатност Жандармерије приликом одржавања скупова високог ризика.....	39
4.Карактеристике делатности Жандармерије.....	43
<i>Глава VI</i>	46
ОДНОС ЖАНДАРМЕРИЈЕ ПРЕМА ДРУГИМ ЈЕДИНИЦАМА У СИСТЕМУ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	46
1.Жандармерија и САЈ.....	46
2.Жандармерија и Хеликоптерска јединица.....	49
3.Жандармерија и Јединица за обезбеђење одређених личности и објеката.....	51
4.Жандармерија и Јединица за заштиту.....	53
5.Жандармерија и Полицијска бригада.....	55
6.Жандармерија и Интервентна јединица 92.....	58
ЗАКЉУЧАК	60
ЛИТЕРАТУРА	62
САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ	65
SUMMARY AND KEY WORDS	65
БИОГРАФИЈА АУТОРА	67

УВОД

У склопу процеса интеграције и приближавања Европској унији, приступило се прилагођавању, између осталог, организације и законских прописа којима се уређује област рада Министарства унутрашњих послова и полиције. По окончању кризе изазване терористичким активностима албанских екстремиста на југу Србије 2001. године и увиђања свих недостатака система безбедности, као и процене безбедносних ризика у будућности, одлуком Владе Републике Србије од 25. јуна 2001. године поново је формирана Жандармерија у Србији. Јединица је састављена од врхунски обучених појединаца у оквиру полицијског система, чији ће дијапазон ангажовања бити између класичних полицијских задатака и ангажовања са одређеним војним прерогативима.

За обављање полицијских и других унутрашњих послова образује се Дирекција полиције у чијем саставу су организационе јединице у седишту - управе, центри, јединице, специјална и посебне јединице полиције, док су ван седишта - Полицијска управа за град Београд, подручне полицијске управе и полицијске станице.¹

Дирекцијом полиције руководи директор полиције, чије се руковођење и одговорност, као и комплетне Дирекције, заснивају на начелима једностарешинства и субординације.

Посебне јединице полиције у седишту Дирекције полиције су Жандармерија, Хеликоптерска јединица, Јединица за заштиту и Јединица за обезбеђење одређених личности и објеката. У саставу полиције налази се Специјална антитерористичка јединица као Специјална јединица полиције.

Специјална и посебне јединице полиције ангажују се одлуком руководиоца одговарајуће организационе јединице, док за ангажовање Жандармерије, руководиоца организационе јединице прибавља претходно одобрење директора полиције.

¹Закон о полицији ("Сл.гласник РС", бр.6/2016,24/2018 и 87/2018).

Специјална антитерористичка јединица, Хеликоптерска јединица и Жандармерија приликом ангажовања које обухвата употребу једног или више одреда у максималном капацитету, ангажују се одлуком руководиоца одговарајуће организационе јединице уз претходно прибављено одобрење директора полиције и претходно прибављену сагласност министра. Предлог за ангажовање садржи безбедносну процену и план активности. У случају хитности, план активности може бити достављен и накнадно, а најкасније 24 сата након ангажовања.

Жандармерија у Србији је одувек у својој историји била битан фактор безбедности, како у оружаним сукобима, тако и у увођењу реда и очувању безбедности. Жандармерија је од свог првог појављивања у историји па до сада била идеална симбиоза војске и полиције, тј. војна формација у служби унутрашњих послова, па су јој тако и њени послови и задаци били одређени и додељивани.

Један од циљева овог теоријског истраживања је да се потврди хипотеза да је након поновног формирања 25. јуна 2001. године Жандармерија у Србији попунила празнину у систему безбедности Србије и наставила традицију српске жандармерије која је исписана златним словима у историји Србије. Да бисмо то учинили користимо дескриптивни, историјско-компаративни и аксиоматски метод.

Глава I

ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА НАСТАНАК И РАЗВОЈ ЖАНДАРМЕРИЈЕ

Историјски гледано, корене жандармеријске службе можемо наћи већ код старих Римљана. О заштити јавног реда и мира, као и заштити живота и имовине римских грађана бринули су нарочити службеници (Lantrunculatores), поред редовних полицијских снага тзв. „Ликтора“. Пре свега, њихова дужност огледала се у томе да воде рачуна да сваки грађанин искаже почаст службенику полиције и оно што је најважније, да га ни у ком случају не омета у вршењу његове дужности.

Како је већ опште познато, сама реч жандармерија води порекло од француског термина (gens d` armes) који у основи значи наоружани људи.² Генерално, жандармерија је најпре организована у Француској, у доба револуције, 1791. године, и то као Национална жандармерија. Доласком на власт републиканаца, жандармерија бива укинута, да би је након смене власти, Наполеон Бонапарта поново установио и поверио јој надзор и контролу над јавним редом и миром у држави. У овом формату, као Национална Жандармерија, поред полицијске, вршила је и војну функцију и била је састављена од пешака и коњаника. Све касније промене државног уређења у Француској нису ни на који начин утицале на значај и постојање жандармерије, напротив, можемо рећи да је у временима која ће доћи све више и више добијала на значају као и да је Француска жандармерија постала узор свим другим државама приликом формирања својих војно-полицијских формација.

Почетком XIX века, по угледу на француски модел, кренуло се са формирањем сличних јединица, најпре у Немачким државама: Краљевини Саској, анхалтским војводствима, Виртенбергу, Баварској и Мекленбургу. Врло брзо, формација „Landdragoner“, формирана је 1812. године у ХанOVERу, затим у Хесену под називом „Kurassieren. Поред Немачке, сличан тренд се наставио и у осталим земљама. У Холандији под именом „Marechaussee“, у Италији, на Сардинији жандармеријске јединице добијају назив „Карабињери“ која и до дана данашњег носи тај назив, затим у Шпанији под именом „Guardia civil“, у Прусској као земаљска и лучка у више бригада као и у другим земљама.

² М. Петровић, М. Прица, *Посебно управно право са међународним управним правом*, Ниш, 2020. стр. 59-63.

У Србији, непосредно након окончања Другог српског устанка, иако је задржала вазални однос према Турској царевини све до 1860. године, кнез Милош Обреновић заједно са другим устаничким старешинама ради на обнављању полицијске службе. Најпре је донета одлука о организовању тзв. пандура, општедржавних полицијских органа задужених за јавни ред и безбедност друмова. Затим је 1825. године, обновљен Совјет Српски, који је добио функцију врховног полицијског тела, да би десетак година касније, тачније 15. фебруара 1835. године, на основу одлуке Сретењске скупштине предвиђено постојање одвојених министарства унутрашњих послова и војног министарства. Услед противљења Турске и Русије полицијски и војни послови бивају обједињени и убрзо долази до формирања Попечитељства унутрашњих дела.

Оснивање жандармерије, везује се за 18. фебруар 1860. године, када је формирана полиција у Београду, као посебан полицијски орган под називом Управитељство вароши Београда. Можемо да кажемо да је управо овим прописом, „Устроением управителства вароши Београда“, први пут предвиђено формирање жандармерије у Србији, али и доношење првог прописа о униформи жандармерије 11. јануара 1861. године. Већ наредне, 1862. године, жандармерија показује свој пуни капацитет у смислу да је једина била способна да се у том тренутку супротстави турској војсци од које претила опасност са свих страна. Преломни тренутак и посебно битан догађај, где је од свих јединица једино жандармерија показала своју вредност и значај је убиство српског дечака код „Чукур чесме“, што је између осталог и био повод за рат.³

У годинама које ће доћи, жандармерија ће у зависности од тога ко ће у том тренутку бити на власти у држави, мењати свој облик и састав, другим речима, деловаће или у саставу војске или у саставу полиције, али оно што се неће променити, то је њена сврха и циљ оснивања, а то је свакако одржавање јавног реда и мира, очување безбедности државног поретка, борба против свих видова крималитета, као и заштите живота и имовине својих грађана.

³ Ж.Браковић, Т. Радовић, *Жандармерија у Србији (кроз законе и друге прописе)*, Обележја, Београд, 2011. стр. 3-12.

Глава II

ЖАНДАРМЕРИЈА У ЕВРОПСКИМ ДРЖАВАМА

1. Жандармерија у Француској

Током стогодишњег рата у периоду од (1337-1457), у оквиру жандармерије, најпре се налазило Оружништво за контролу трупа. Декларацијом од 25. јануара 1536. године, Оружништво 16. фебруара 1791. године, законом замењује Национална жандармерија, којој нешто касније (1849. године), бива припојена и Републиканска гарда, а декретом из (1854. године), долази и до реорганизације исте.

Временом, посебно у међуратном периоду, долази до промена у саставу оружаних снага, тако да 1921. године долази до стварања жандармеријских водова који заједно са придруженим ресорним жандармеријским легијама, 1926. године добијају назив Мобилна републиканска гарда, а 1927. године достижу свој пуни потенцијал стварањем аутономних легија.

У току Другог светског рата, припадници жандармерије су били задужени за хапшења и депортовања, а нешто касније је доста њих учествовало у процесима деколонизације (нпр. Северна Африка, Индокина итд).

Жандармерија у Француској,⁴ без обзира на назив и временски период, почев од (1954. године), као Покретне републичке страже, како је тада носила назив, па све до Националне интервентне групе Жандармерије, у новијем периоду, задржава своју улогу и значај, који се пре свега огледа у очувању јавног реда и мира.

Данас, жандармерија у Француској, броји више од 100.000 припадника оба пола у свом активном или резервном саставу, који делују како на територији Француске, тако и у иностранству, од којих је 1.200 стално распоређених у иностранству у оквиру међународних мировних мисија.

⁴ М. Јеремиф, *Жандармерија између војске и полиције (компаративна студија: Француска Србија)*, Дипломски рад, Универзитет у Београду, Факултет Безбедности, Београд, 2022. стр. 16-24.

Када говоримо организацији жандармерије у Француској, можемо направити разлику између територијалне и административне организације, иако између њих има доста сличности. Територијално, жандармерија је подељена на 13 региона, и на челу сваке територијалне јединице налази се командант рејона који је одговоран искључиво за послове из свог делокруга.

Почев од 2009. године, Жандармерија у Француској делује у оквиру Министарства унутрашњих послова са основним задатком, а то је првенствено обезбеђење јавног реда и мира, борба против тероризма, заштита становништва и генерално заштита интереса отаџбине и народа на читавој територији Француске али и ван ње у складу са својим међународним обавезама.

Националном жандармеријом у Француској руководи Генерални директор који заједно са Генералним инспекторатом доноси и спроводи све одлуке које се тичу организације и надлежности жандармерије. Поред Генералног директора и Генералног инспектората, организацију чини још и Генерална управа Националне жандармерије која такође руководи пословима жандармерије, контролише и усмерава рад јединица и врши надзор над њиховим деловањем.

У свом активном и резервном саставу, Национална жандармерија има више јединица које се разликују како по својој структури, тако и по улози коју имају, а неке од њих су: Генерална управа Националне Жандармерије; Генерални инспекторат Националне жандармерије; Ресорна жандармерија; Мобилна жандармерија; Републиканска гарда; Прекоморска жандармерија; Проректор жандармерије; Специјализоване јединице; Национална интервентна група жандармерије; Административне и помоћне организације; Организације за обуку особља и остале.

Резервни састав Националне жандармерије у Француској састоји се од грађанске и оперативне резерве, од чега оперативном саставу припада број од 31.500 оперативних резервиста првог нивоа, 28.504 оперативних резервиста другог нивоа и 120 специјалиста оперативних резервиста, а грађанској резерви 1300 припадника.

Основне надлежности Националне жандармерије у Француској можемо посматрати кроз призму двеју целина у оквиру којихона остварује три мисије приликом обављања

својих делатности.Првој целини придају мисија успостављања јавног реда и мира као и мисија очувања јавне безбедности а другој целини припада тзв. правосудна мисија.Мисија успостављања и одржавања јавног реда и мира је пре свега додељена Мобилној жандармерији која уско специјализована и задужена за очување јавног реда и мира и благовремено деловање у кризним ситуацијама.Приликом остваривања мисије очувања јавне безбедности, жандармерија је фокусирана на безбедност људи и имовине, деловање у обавештајним задацима и пружање помоћи становништву на читавој територији земље.Правосудна мисија подразумева поштовање и контролу спровођења кривичног закона, прикупљање података и трагање за учиниоцима кривичних дела и злочина на територији Француске али и у иностранству.У остваривању циљева мисије жандармерији пружају помоћ територијлне бригаде и специјализоване јединице, наравно под надзором тужиоца.

На самом крају, када говоримо о делатности Националне жандармерије у Француској, свакако треба споменути улогу жандармерије у очувању суверенитета и целовитости земље.У том смислу, иако је првобитно осмишљена као јединица која ће се старати о очувању јавног реда и мира унутар земље, морамо истаћи њену улогу у мировним мисијама, међународним операцијама, наравно у сарадњи са осталим јединицама из других европских и светских земаља, НАТО пактом и Уједињеним нацијама.

Имајући у виду историјске сукобе у којима је и сама учествовала, терористичке нападе са којима се и сама сусрела у прошлости, али и садашње прилике у свету у смислу сукоба између појединих земаља, треба истаћи да Француска, у претходних неколико година, све више и више ради како на јачању, тако и на модернизацији полицијских и војних јединица и генерално издваја значајна средства у смислу улагања у своју одбрамбену индустрију.

2. Жандармерија у Италији

Оснивање Жандармерије у Италији везује се за краља Сардиније Виторија Емануела I, тачније 13. јула 1814. године. У том периоду, у Италији долази до оснивања чувених „Carabinieri“, у преводу „они који носе сагарину или пушку. Нешто касније, у јануару 1861. године, Карабињери постају тзв. Прва снага националне војне организације, да би статус Оружаних снага добили тек 31. марта 2000. године. Почев од тог периода, па све до данас, функција Карабињера је двојака и то, у координацији са осталим оружаним јединицама Италије остварују тзв. одбрамбену функцију и другу, веома битну функцију полицијских снага са специјалним надлежностима на читавој територији земље чак и у најмањим, руралним местима.⁵

Декретом председника Републике, у сагласности са Саветом министара, а на предлог министра одбране, на челу Карабињера именује се командант са чином генерала, који као стални члан са правом гласа учествује у раду Врховног савета Оружаних снага, Националног комитета за ред и националну безбедност и Генералног савета за борбу против организованог криминала. У хијерархији Оружаних снага Италије (копнене војске, морнарице и ваздухопловства), командант Карабињера је у рангу са командантима осталих јединица. Сва четири команданта подносе извештај и одговарају начелнику Генералштаба Оружаних снага Италије.

Из напред наведене двојаке функције Карабињера произилазе и основни задаци које можемо сврстати у две групе:

1. Прву групу чине задаци Карабињера који су усмерени на одбрану домовине, учествовање у међународним мисијама, као и безбедност дипломатско-конзуларних представништва Италије у иностранству.

2. Друга група задатака је тзв. унутрашње природе, где Карабињери као полицијске снаге, обављају низ задатака са циљем очувања и успостављања јавног реда и мира, заштите становништва и генерално интереса читаве заједнице.

⁵ Д. Милојевић, *Жандармерија између војске и полиције*, Дипломски рад, Београд, Универзитет у Београду, Факултет безбедности, 2020. стр. 29-31.

Оно што је веома битно је да Карабињери поред полицијске функције врше и војну функцију за потребе Оружаних снага Италије, преко начелника Генералштаба и министра одбране, када је у питању испуњавање војних задатака како у земљи тако и у иностранству.

У зависности од врсте претње и опасности по суверенитет и територијални интегритет Италије, Карабињери су директно одговорни следећим министарствима:

1. Министарству здравља (када је доведено у питање угрожавање јавног здравља),
2. Министарству животне средине (када је у питању штета која се наноси животној средини),
3. Министарству пољопривреде (када дође до превара у сектору пољопривреде и прехрамбене индустрије),
4. Министарству рада и социјалне политике (када је у питању заштита у домену рада и радних односа),
5. Министарству културе (када је у питању очување културног и историјског наслеђа земље),
6. Министарству иностраних послова, итд.

На основу напред наведених чињеница, можемо закључити да је улога Карабињера као посебних оружаних јединица у одбрамбеном систему Италије много шира него што се у пракси може видети. Жандармерија у Италији је далеко развијенија у односу на друге земље као и круг делатности које обавља. У прилог томе се често наводи да се ради о једној од најстаријих и најмногољуднијих јединица, међу развијеним европским државама, која постоји више од двеста година. Следећи пример Италије, многе модерне европске државе су организовале и усталиле сличне јединице које и дан данас постоје као што је случај са Шпанијом или Португалијом.

3.Жандармерија у Русији

Последњих неколико година, аналитичари долазе до података да се одбрамбене снаге распоређују све више ван територије Руске Федерације, у Сирији, Венецуели, Либији, а да се све мање и мање пажње посвећује унутрашњој безбедности земље.У вези са тим, дошло до је до притисака у безбедносним структурама што је и резултирало стварањем Националне гарде 2016. године.⁶

Наиме, 2016. године, председник Руске Федерације, Владимир Владимирович Путин, потписује декрет, којим је створена Национална гарда, у народу позната као Росгвардија.Оно што је занимљиво је то да није формирана нова специјална јединица, него је једноставно дошло до реорганизације постојећих безбедносних снага унутар земље у једну нову, назовимо агенцију, која је директно била по контролом председника Путина.То је подразумевало, што уједно представља и најзначајнију промену, прелазак 140.000 припадника из Министарства унутрашњих послова, 40.000 припадника војних снага који су учествовали у мобилним одредима специјалне намене и 12.000 припадника Специјализованих снага за брзо реаговање, у нову Националну гарду Русије Росгвардију.Постоје подаци који говоре да Росгвардију чини 400.000 припадника распоређених у седам регионалних команди, иако тачан број припадника још увек није познат.

Оснивањем Националне гарде Руске Федерације (Росгвардије), остварили су се основни циљеви, а то је пре свега успостављање и обезбеђење јавног реда и мира, борба против свих видова тероризма и екстремизма, територијална одбрана, заштита институција под контролом власти, сарадња са спољним органима за одбрану државе, контрола и надзор приватне регистрације ватреног оружја и остало.

Многи сматрају да је Росгвардија, као аутономна агенција, уведена у безбедносни систем Руске федерације да одговара и буде под контролом искључиво председника Путина.На основу тога неки аналитичари су мишљења да у томе у ствари и лежи разлог њеног оснивања, а то је заштита председника од могућег државног удара, као и контрола

⁶ <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/rosghvardiya-hurling-towards-confrontation>

протеста у земљи. Међутим, иако је елитни удар тренутно тешко замислити у Русији, нека истраживања указују на нешто нижу подршку председника међу бирачким телом у последњем временском периоду, имајући у виду пре свега неке његове потезе везане за рат у Украјини и углавном вођење спољне политике. Управо из тога разлога, многи политички аналитичари у Русији сматрају да би у случају оваквог епилога, што је мало вероватно, Росгвардија одиграла кључну улогу у спречавању побуна елите.

Када говоримо о припадницима Росгвардије, можемо да кажемо да је структура таква да је она претежно састављена од људи који су деценијама у службама безбедности, старијих генерација са конзервативним ставовима, и у којој влада јасно дефинисана хијерархија. На челу се налази директор Виктор Золотов који је 13 година био на челу Путинових приватних безбедносних снага, затим први заменик генерал-пуковник Сергеј Чечник који је начелник штаба и има 37 година сужбе, заменик и државни секретар Олег Плохој који има 13 година дугу каријеру на разним функцијама у председничкој администарцији и други.

Иако би Росгвардија, по правилу требало да се бави оним стварима и проблемима којима се баве сличне јединице у држим земљама, пре свега организованим криминалом, тероризмом, унутрашњим претњама, имајући у виду лични однос председника Путина и директора Золотова, ингеренције Росгвардије су много шире од оних које су званично на папиру. Када је дошло до пандемије коронавируса на глобалном нивоу, ситуација у Русији је била итекако алармантна по питању броја заражених, што је резултирало повећаним присуством припадника Росгвардије на улицама Москве ради спровођења мандата јавног здравља. Такође, и у неким другим сегментима друштвеног живота, као што је заштита животне средине када је дошло до претње због опасности од еколошке катастрофе у постројењу Усољехимпром у Сибиру, Росгвардија је била та која је доведена да обузда и санира последице настале штете. Још једна, веома битна ситуација, где је гарда показала своју хуману страну, је и та да су припадници јединице позвани да додатно обезбеде школе пред традиционални почетак школске године 1. септембра.

Много је контроверзи када је у питању улога, функција и задаци које обавља Росгвардија. Док једни сматрају да је напослетку створена јединица са циљем да обузда немире и протесте, други јој оспоравају легитимитет и тврде да ће присуство њених

припадника само појачати тензије и изазвати различите реакције. Такође, многи говоре и о умешаности бројних припадника Росгвардије у сумњиве послове, коруптиве радње и злоупотребавање моћи. Међутим, оно што се не може оспорити, а имајући у виду повећавање сукоба у земљи, на пример у граду Хабаровску или у земљама у окружењу као што је Белорусија или Украјина, је свакако улога Росгвардије која ће морати да делује тако што ће ићи танком линијом између обуздавања сукоба и њихове ескалације. Чини се ипак да грађани виде у гарди само оно што је негативно, али не и добре ствари као што је то био случај са протестима у Хабаровску где јединица није примењивала неку претерану силу како би обуздала демонстранте.

Имајући у виду политичке прилике у Русији, у смислу постојања различитих струја унутар политичког система, где пре свега мислимо на олигархе, технократе, неке ministre у кабинету, а коју су заинтересовани за опстанак режима у сопствене сврхе, али и спољно политичке факторе, са пуним правом можемо истаћи да је Росгвардија, под будним оком како домаћих, тако и иностраних чиниоца.

Није тајна да се прате готово сви кораци припадника гарде, како би се дошло до закључка да ли ће она, иако под директном Путиновом контролом, ипак испунити сваки његов налог. Интересовање је претежно на страни међународне заједнице, која у Росгвардији, иако релативно младој институцији, види неку врсту опасности, будући да је састављана од искусних припадника, веома оданим председнику Путину.

За Росгвардију као јединицу састављену од припадника који дуги низ година егзистирају у безбедоносним структурама Русије, можемо рећи да на неки начин представља институцију која привлачи доста пажње, како у земљи тако и на међународном пољу. Остаје да се види каква ће бити њена улога у будућности, тј да ли ће наставити да функционише као јединица која је под директном контролом Кремља, са уско дефинисаним циљевима или ће се профилисати у модерну европску жандармерију по угледу на друге државе.

Глава III

ПОСТАНАК И РАЗВОЈ ЖАНДАРМЕРИЈЕ У СРБИЈИ

У време друге владавине Милоша Обреновића, уведене су и две значајне новине: једна у организацији војске, а друга у организацији полиције. Ту другу новину, по угледу на друге напредне државе, представљао је Закон о устројству Управе вароши Београда од 18. 2. 1860. године, по којем је први пут створена жандармерија у Србији.⁷

Први командант жандармерије био је коњички потпуковник Милош Брка (командовао је од 1861. до 1872. године). Овако организована трупа у београдској полицији показала је још у првим данима своје службе да је потпуно одговорила свом задатку. Када је јуна месеца 1862. године избила туча на Чукур чесми између турских низама и Срба, где је пао као жртва један ноћни стражар, жандармерија је прва скочила у одбрану српских интереса. У овим сукобима жандармерија је одиграла пресудну улогу. Спречили су излазак турске посаде из тврђаве, а увежбани стрелци са градилишта капетан-Мишиног здања, обарали су турске артиљерце на градским бедемима. Тако је београдска жандармерија извојевала своју прву победу и сачувала Београд, па самим тим и стекла вечну славу. У овој борби шест српских жандарма је изгубило живот, а више њих је рањено. У спомен на овај догађај и прву победу српске жандармерије верски празник Духови установљен је као жандармеријска слава у Краљевини Србији и Краљевини Југославији⁸.

Положај жандармерије коначно је дефинисан Законом о устројству Војеног министарства, који је ступио на снагу 19. фебруара / 3.марта 1864. године. Овим законским актом војска је после скоро пет деценија фактички „извучена” из надлежности Министарства унутрашњих послова. Закон о устројству војске од 20. марта/1.априла 1864. године, у свом члану пет инкорпорира жандармерију у војску, односно третира је као један од четири рода „стојеће војске”. Истина, њен положај је, због основне улоге органа јавне безбедности, био специфичан. По питањима тактичке и војне обуке, одевања и

⁷К. Христић, *Записи старог Београђанина*, Београд, 1989. стр. 51-52.

⁸Ибид.

наоружања жандармерија је потпадала под Министарство војно, а у свему осталом, у смислу употребе и одржавању јавног реда, под Министарство унутрашњих послова⁹.

Након ратова и стицања независности, у новим геостратешким околностима насталим након Берлинског конгреса, Милан Обреновић, кнез српски а потом и краљ, био је свестан да мора спровести корените реформе војске, односно Министарства војног и Министарства унутрашњих послова или, тачније, сегмената јавне безбедности.¹⁰ Интересантно је да су у ово време, тачније 1880. године, и жандарми добили, ради распознавања у служби, нумерисани подбрадник у виду полумесеца – прву службену значку са бројем. Међутим, формација, обука, наоружање и службена употреба жандармерије није се мењала још од оснивања. Ингеренције жандармеријске чете досезале су само до граница престоничке територије и општинских атара¹¹.

Исцрпљена ратовима, као и без подршке било које велике силе, Србија је кренула у реорганизацију и модернизацију војске и целокупног државног апарата. Погоршана лична и имовинска безбедност у земљи од деловања разних хајдучких банди, а и други разлози, нагнали су целу власт да 1882. године установи једну нову војно-полицијску јединицу, која би имала да издржи борбу са елементима опасним по ред и безбедност у земљи. Тако је 23. јуна 1882. године, по старом календару, донет Закон о установљењу чувара за јавну безбедност, а 31. маја 1883. године прописана су и правила о њиховом устројству. Основна дужност ове трупе била је „чување граница, утамањивање хајдука и опште потпуније имовне безбедности.”¹² Та је јединица била стављена под команду војних старешина, а у погледу вршења службе била је придодата полицијским властима у земљи, где се за то указивала потреба. Она је по своме устројству слична тадашњој мобилној жандармерији у Француској. Јединица се састојала од три ескадрона, а бројала је 370 људи који су образовали „Коњички пук чувара јавне безбедности”¹³. На челу јединице налазио се командант пука. Чувари јавне безбедности добили су нову униформу, која се разликовала од службеног одела београдске жандармеријске чете. Међутим, чувари јавне безбедности били су краткога века, са једне стране нису испунили очекивања исказана

⁹Б. Богдановић, *Два века полиције у Србији*, Београд, 2002. стр. 54.

¹⁰Б. Богдановић, *Два века полиције у Србији*, Београд, 2002. стр. 60.

¹¹Ибид.стр.78.

¹²Ибид. стр. 99.

¹³К. Христић, *Записи старог Београђанина*, Београд, 1989. стр.34.

приликом њиховог формирања, нарочито због честих прекорачења овлашћења и гушења Тимочке буне 1883. године (у народу су погрдно названи „сејмени”), а са друге стране имали су јаку опозицију у редовима војске и жандармерије. Због свега тога ова формација укинута је Законом о Жандармерији од 11/23. јуна 1884. године, и Уредбом о формацији полицијске жандармерије од 28. јула/9. августа исте године и замењена државном полицијском жандармеријом.¹⁴

¹⁴ Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији, Краљевско – српска државна штампарија, Београд, 1884.

1.Жандармерија након 1860. године

Закон о устројству Управе вароши Београда од 18. фебруара 1860. године и формирање Жандармерије Законом о устројству Управе вароши Београда од 18. фебруара 1860. године формирана је полиција у Београду као посебан полицијски орган под називом „Управитељство вароши Београда”. Које је изричито одговарало Попечитељству унутрашњих дела, међутим, овај закон замењен је новим под истим именом од 11. јула 1860. године у коме се наводи да Управитељство поступа по налозима кнеза. Првим прописом предвиђено је формирање наоружаних служитеља (жандарма), тј. жандармерије у Србији, а другим је детаљније уређено деловање и организација ове трупе. По горе наведеним прописима, Београдска жандармеријска чета (компанија) бројала је 120 људи са 15 коњаника. Ова жандармеријска чета установљена је „зарад одржавања мира, реда и сигурности у земљи”. Чета се делила на четири вода. Такође, прописано је да ће жандармерија „како у одношењу полицајном, тако и војнодисциплинском потчињена бити Управитељу вароши Београда”¹⁵. Као што се из овога види, овим првим законом о установљењу жандармерије, она је била стављена на потпуно расположење Управитељу вароши Београда. У жандармеријску компанију примани су кандидати под следећим условима: да је српски грађанин, старости од 25 до 35 година; да је здрав и висок најмање пет стопа и пет палаца; да зна да чита и пише; да је доброг владања и познат као поштен човек; са условом да три месеца буду на проби. Комисију за пријем жандарма сачињавали су управитељ вароши Београда или члан Управитељства кога он одреди, командир чете и један лекар. Репресивне и превентивне мере које су јој биле на располагању, Жандармерија је била дужна да предузима према свим лицима, независно да ли то чини по правилима службе или на захтев надлежних органа. Главни задатак Жандармерије, као помоћног средства Управитељстава вароши Београда, у граду и његовој околини, односио се на одржавање јавног реда и поретка, као и обезбеђивање опште и појединачне сигурности и безбедности лица. Такође, предвиђено је да Жандармерија отклања и предупређује све оно што је противно јавном реду и поретку.¹⁶ Посебно је занимљиво, са

¹⁵Ж.Браковић, Т. Радовић, *Жандармерија у Србији (кроз законе и друге прописе)*, Обележја, Београд, 2011. стр. 16.

¹⁶Ибид стр. 18.

данашње тачке гледишта да је већ први пропис о формирању жандармерије садржао прецизно формулисну одредбу о употреби оружја од стране жандарма.¹⁷

¹⁷ Чл.61 поменутог Закона: „Осим случаја из чл. 54 казненог закона жандарм може оружје употребити у свим случајевима у којима је војни стражар овлашћен оружје употребити”.

2.Жандармерија након 1888. године

После Устава од 1888. године и закона који су донети у његовом спровођењу, долази до сужавања полицијске власти и донекле другачијег регулисања њеног положаја. Тек 29. септембра 1894. године, по старом, односно 10. октобра по новом календару, донета је Привремена жандармеријска уредба о одредима. Уредбом су уведени тзв. оружани одреди жандармерије јачине 700 људи. Београдски одред чинилесу четири жандармеријске чете, коњички жандармеријски вод и две чете ноћних стражара. Увођење Закона о среским и окружним скупштинама пратила је и уредба о задатку, попуњавању, формацији, снабдевању, дужностима и настави окружне жандармерије која је верификована 14/26.априла 1899. године. Окружна жандармерија је представљала део полицијске жандармерије и вршила је службу по окрузима као орган државних полицијских власти. Сваки одред је носио име свог округа (на пример Ужички жандармеријски одред и сл.).¹⁸

Током 1896. године, формирана је погранична жандармерија. Она се састојала из кордонских команди односно распоређена је у 17 делова свих пет пограничних одсека. Штаб пограничне жандармерије премештен је из Београда у Ниш. Међутим, већ 22. августа 1899. године ингеренције пограничне жандармерије преузима Погранична трупа, односно надзор над државним границама преузима од Министарства унутрашњих дела Министарство војно. После промена у Србији, односно повратка династије Карађорђевића на власт, влада доноси 31. јануара/13. фебруара 1905. године Закон о јавној безбедности по којем су општинске и полицијске власти чиниле државна жандармерија, окружна жандармерија, државни служитељи (пандури) и општински стражари. Да би разјаснио припадности побројаних категорија, министар унутрашњих дела је крајем марта исте године новом Допуном бр. 8212 децидирао да су ноћни стражари у Београду саставни део жандармерије¹⁹. Жандармерија је само делимично решавала питања јавне безбедности и то углавном у руралним срединама. У периоду од 1905. до 1911. године није било значајних промена у формацији и организацији жандармерије. На снази су практично остали сви акти донети у претходном периоду, али као и све институције у Србији тог времена, жандармерија је, као и полиција уопште, добила изузетан демократски печат.

¹⁸Ибид.

¹⁹М. Милошевић, *Одбрана од тероризма*, Београд, 2005. стр.49.

3.Жандармерија у Првом и Другом балканском рату

Српска жандармерија је активно учествовала у оба Балканска рата. Део жандарма био је упућен у оперативне јединице и штабове, где су вршили војнополицијску службу. Након ратова, територијално проширење земље условило је преустројство жандармерије. Изменама од 15. новембра 1913. године, жандармерија је преустројена у два пешадијска батаљона од по четири чете. Надлежност Првог батаљона, јачине 1350 пешака (штаб у Београду), пружала се у старим границама Србије. Други батаљон састава 3834 пешака и 400 коњаника (штаб у Скопљу), био је задужен за јавни ред и мир у новоослобођеним крајевима.²⁰

4.Жандармерија у Првом светском рату

Први светски рат је златним словима уписан у историју ове трупе. Београдски одред је 1914. године, а нарочито у току Мекензијеве офанзиве 1915. године, херојски бранио престоницу. Из ове битке која ће их одвести у вечну славу, од 300 жандарма погинуло је 64, а рањено 120. Преживело људство из београдске чете и осталих делова окружне жандармерије укључено је у тзв. „жандармеријски одред” који је допуњен добровољцима. Одред је држао линију Призрен-Скопље-Битољ и штитио одступницу српске војске преко Албаније. Жандарми су се нарочито истакли у борбама код Крује. На Солунском фронту, 1916. године, од припадника полицијске жандармерије створен је батаљон јачине 300 људи, док су остали распоређени по оперативним пуковима. До коначног ослобођења земље, жандармерија је у херојским борбама изгубила више од половине свог предратног састава.

²⁰ Б. Богдановић, *Два века полиције у Србији*, Београд, 2002. стр. 60.

5. Жандармерија у Краљевини СХС

Стварањем прве заједничке државе Јужних Словена Краљевине СХС затечене разлике у погледу уређења државне управе, правосуђа и полиције, нису се могле брзо превазићи. На свеукупној територији нове државе одмах се приступило оснивању жандармерије. Уредба о формацији, опреми, надлежности, дужностима и настави жандармерије донета је 26. фебруара, а ступила је на снагу 1. марта 1919. године.²¹ Жандармерија је била саставни део војске сталног кадра са задатком да „бди над јавним редом и безбедношћу, да одржава јавни ред и мир и обезбеђује извршење закона. Командант жандармерије био је потчињен министру војном (у погледу снабдевања, дисциплине и војне наставе) и министру унутрашњих дела (у погледу употребе и наставе, за одржавање јавне безбедности и жандармеријске службе).”²²

Према Правилима за вршење службе која су крајем 1919. потписали Светозар Прибићевић као министар унутрашњих дела и Бранко Јовановић, тадашњи војни министар, може се изблиза сагледати функционисање жандармерије и предвиђени “опхођај” жандарма. Овај кодекс понашања био је актуелан и после доношења поменутог Закона о жандармерији и жандармеријском пензионском фонду, па ћу се детаљније задржати на неким његовим одредбама.

Дакле, новоформиране власти југословенске краљевине су од припадника жандармерије очекивале да он у свакој прилици буде озбиљан, пристојан и уљудан, нарочито на светковинама и саборима где је морао избегавати “сваку непромишљеност, суровост и задиркивање”²³. Свакоме се обраћао са “Ви”, а исто тако је и он морао бити ословљаван. “Жандарме не сме нико јавно укорети”, кажу даље писци привремених жандармеријских правила. Осим по службеној потреби, жандарми нису смели посећивати кафане; и ван службе морали су избегавати локале који су били “на рђавом гласу”, сем уколико су само тамо могли јести. У крајњој нужди гладни жандарм је могао затражити

²¹ Службене новине Краљевине СХС, бр. 73, Београд, 1922.

²² Ибид.

²³ Б. Богдановић, *Два века полиције у Србији*, Београд, 2002. стр. 89.

храну и у приватној кући, “али што узме увек мора платити”; ако би домаћин одбио да прими новац, жандарм је био дужан да новац остави деци домаћина!²⁴

Дружење са лицима “на лошем гласу”, примање мита и дарова, било је изричито забрањено, а уколико би се жандарм два пута огрешио о забрану пића био би отпуштен из службе. Према странцима је требало да показује “највећу љубазност и предусретљивост”; ако би се негде затекао у припитом стању, његови другови су морали да га уклоне од очију народа.

Да би правилно обављао дужност, сваки жандарм је морао до детаља познавати свој реон: од топографских оријентира, преко свих угоститељских и занатских радњи, железничког реда вожње, река и мостова, планина, пашњака, сточара, шума и њихових власника, до познавања значајнијих личности у месту, а нарочито оних који “својим богатством и већим поседом на народ имају већега уплива”. У његовом домену било је и познавање месних “лопова, познатих беспосличара и блудница”, као и праћење лица која су била под полицијским надзором, а која се нису смела удаљавати ван прописаних места и преноћишта. Жандарми су морали “лично познавати сумњива лица” и могли су им у свако доба дана претрести кућу. Ипак, однос према кривцима није смео излазити из законског оквира, превасходно зато “да се народ не раздражи”.

Закон о жандармерији из 1922. године представљао је помак у односу на свог претходника из 1884. године, али је приметно да је већина одредби само незнатно измењена и осавремењена у својој форми и језику. Примена овог закона трајала је до доношења новог 1930. године, а он је утемељио жандармерију као службу у првој заједничкој држави Јужних Словена.

²⁴Б. Богдановић, *Два века полиције у Србији*, Београд, 2002. стр. 44.

6. Жандармерија у Краљевини Југославији²⁵

Краљ Александар I Карађорђевић, 6. јануара 1929. године, својом великом прокламацијом обзнанио је „неприкосновеност југословенског националног унитаризма” укинуо Видовдански устав, распустио скупштину и промовисао нову владу. То је период тзв. шестојануарске диктатуре, који је трајао до доношења „октроисаног” Устава из септембра 1931. године, у ком су извршене битне измене управног апарата. Истовремено полицији су Законом о заштити јавне безбедности и поретка у држави од 6. јануара и Законом о државном суду за заштиту државе од 8. јануара 1929. године, дата изузетно широка овлашћења. Посебним законским актом 3. октобра 1929. године, промењено је и име државе у Краљевина Југославија и извршена нова административно – територијална подела на девет бановина. Уредбом о формацији жандармерије од 14. децембра 1929. године, у седишту сваке бановине лоциран је по један пук, а један пук се налазио у надлежности Управе града Београда. У последњој деценији свог постојања полицијска извршна служба и жандармерија бар на први поглед, у организационом смислу нису битније мењани. Међутим током решавања тзв. ”хрватског питања” и борбе против усташког, мађарског, албанског и македонско-бугарског тероризма, Одељење јавне безбедности у сарадњи са одсецима Одељења за државну заштиту, имало је једну од кључних улога. По извршењу неколико терористичких напада и атентата, руководство Хрватске странке права и њихов главни терористички експонент Анте Павелић, донели су одлуку о дизању устанка усмереног на стицању независности Хрватске. Уз помоћ италијанских власти, усташки емигранти су из Задра и Ријеке у Југославију пребацивали веће количине оружја, а затим су 28. августа 1932. године у земљу ушла и десеторица усташа у униформама. Истовремено, тзв. Госпићка усташка група предвођена каснијим ратним злочинцем Андријом Артуковићем, успела је да заврбује групу сељака и нареднике 2. батаљона 55. пешадијског пука.(штаб у Бихаћу) из Госпића, Јосу Чачића и Стјепана Малбачу. У ноћи између 6. и 7. септембра 1939. године, усташе су нападе жандармеријску станицу у селу Брушани крај Госпића и станове командира и заменика командира станице. После получасовне размене ватре, четири жандарма натерали су

²⁵ Ж.Браковић, Т. Радовић, *Жандармерија у Србији (кроз законе и друге прописе)*, Обележја, Београд, 2011

терористе у бекство. Током енергичне акције жандармерије један усташа је убијен, а више од 50 их је ухваћено и приведено правди.

7.Жандармерија пред Други светски рат²⁶

Питање надлежности органа јавне безбедности поново је озбиљније покренуто пред сам почетак Другог светског рата. Током преговора Цветковић- Мачек, вођених у периоду јуни-август 1939. године, као и у раду експертских тимова један од главних проблема представљало је питање жандармерије. Хрвати су сматрали да је жандармерија „првокласан инструмент српске хегемоније, па су предлагали њено издвајање из министарства војске и морнарице.” Српски представници то нису могли да прихвате, па је нађено компромисно решење по којем би жандармерија остала у министарству војске, али би контролу њене свакодневне активности вршио бан. По потписивању уредбе о бановини Хрватској оформљена је Жандармеријска бригада бановине Хрватске са седиштем штаба у Загребу. Када је 27. марта 1941. године изршен државни удар, што је код Хитлера изазвало бес и доношење тренутне одлуке о нападу на Краљевину Југославију, без претходне објаве рата, што је убрзо и реализовао бомбардовањем Београда 6. априла 1941. године, то је био почетак скоријег краја институција тадашње државе као и богате историје српске жандармерије.

²⁶ Ж.Браковић, Т. Радовић, *Жандармерија у Србији (кроз законе и друге прописе)*, Обележја, Београд, 2011

Глава IV

ПОЛОЖАЈ ЖАНДАРМЕРИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1. Организациона структура жандармерије

Жандармерија у свом саставу има Команду, која је смештена у Београду, и четири одреда: у Београду, Нишу, Краљеву и Новом Саду. Сви одреди имају своју област одговорности, али се по потреби могу ангажовати на територији целе државе.²⁷

Командант руководи јединицом, има заменика и помоћнике. Руководићење и командовање јединицама каква је Жандармерија изискује високу стручност, јаке моралне квалитете, веома добро познавање квалитета састава и оспособљености припадника за извршавање задатака. Командовање у јединици оваквог типа мора бити усклађено на свим нивоима, што подразумева постојање јединственог ланца одлучивања.

Команда Жандармерије:

- планира, организује и изводи општу стручну и специјалистичку обуку својих јединица и припадника; прати, изучава и предлаже примену и коришћење достигнућа у домену организовања и примене метода и тактике поступања јединица у вршењу најсложенијих безбедносних задатака;
- предузима мере и обезбеђује потребан степен готовости и опремљености своје команде, јединица и припадника;
- стара се о унификацији, изгледу и начину ношења униформе, наоружања и специјалне опреме својих припадника; обезбеђује ред, дисциплину и складне унутрашње односе у својим командама и јединицама и законитост у раду.

Унутрашња организација и формација Жандармерије више пута се мењала од њеног формирања. Тренутно Жандармерија се састоји од²⁸:

- Команде Жандармерије (седиште у Београду),

²⁷Ж.Браковић, Т. Радовић, *Жандармерија у Србији (кроз законе и друге прописе)*, Обележја, Београд, 2011

²⁸Ж.Браковић, Т. Радовић, *Жандармерија у Србији (кроз законе и друге прописе)*, Обележја, Београд, 2011

- Ронилачке јединице (седиште у Београду), у свом саставу има ронилачки и наутички вод,
- четири одреда Жандармерије: у Београду, Новом Саду, Нишу и Краљеву.
Одред Жандармерије, генерално посматрано, у свом саставу има²⁹:
 - Команду Одреда,
 - Специјалистичку јединицу (команда јединице, четири противтерористичка тима, један извиђачки тим, снајперски тим, тим водича службених паса и тим за минско-експлозивна средства),
 - четири јединице опште намене (команда јединице, три вода опште намене и вод за ватрену подршку),
 - Јединицу специјалних возила (команда јединице, два вода специјалних возила).

Специјалистичка чета је најелитнији део сваког Одреда Жандармерије. У овој чети налазе се најобученији припадници одреда и она представља тежњу и жељу сваког припадника борбених формација. Специјалистичка чета у свом саставу има тимове за упаде, тимове диверзаната, тим алпиниста, тим снајпериста, тим за минско-експлозивна средства, тим водича службених паса.

За пријем у ову чету конкуришу најбољи припадници чета опште намене, који након тога пролазе елиминациону и специјалистичку обуку. Ова јединица располаже најмодернијом опремом и наоружањем, и представља „елиту у елити” једног Одреда у борби против тероризма и решавању најсложенијих ситуација.

Попуна јединица Жандармерије врши се полицајцима Министарства унутрашњих послова и оспособљавањем лица из грађанства на курсевима и специјалистичким (дрил-селективним) обукама, односно посебно организованим једногодишњим курсевима. Обука припадника Жандармерије спроводи се према програму сачињеном по узору на програме обука јединица сличних намена у Европи и свету.

Приликом избора нових припадника јединице посвећује се посебна пажња, полази се од чињенице да у свакој организацији основна вредност лежи у снази, где је кључни

²⁹Закон о полицији (“Сл.гласник РС“, бр.6/2016,24/2018 и 87/2018).

чиниолац људски фактор. Наиме, поред материјалних средстава, која су изузетно битан фактор, кључни чинилац је човек, али онај који треба да удовољи посебним захтевима, „пружи максимум”, јер ове специјалне јединице су свуда у свету „елита елите”.

Сваки, кандидат мора да задовољи неке опште и посебне услове, али и да поседује посебне - иманентне карактеристике.

Општи и посебни услови су следећи³⁰:

- године старости,
- психо-здравствена способност,
- физичка способност,
- безбедносна провера,
- образовање.

Селекција је методолошки поступак којим се од великог броја кандидата бира потребан број оних за које се предвиђа да ће боље и брже одговарати професионалним захтевима организације од оних који се одбацују. Степен напрезања и пожртвовања захтева високе способности од сваког појединца и колектива, како би се постављени циљеви и задаци успешно извршавали. Постизање успеха у ма ком послу, зависи од способности, од знања и искуства, мотивације и услова извршења задатка. У том смислу програми обуке треба стално да се усавршавају због увођења савремених средстава у наоружање и увођења најсавременијих метода обучавања припадника.

Селекција припадника је сталан процес:

- ❖ прва фаза - до уласка кандидата и
- ❖ друга фаза - у току обуке.

Имајући у виду да се кандидати често јављају на конкурсе и из разних других мотива (зарада, авантуризам, итд.), селекцијом се мора обезбедити најбољи избор

³⁰ Закон о полицији (“Сл.гласник РС”, бр.6/2016,24/2018 и 87/2018).

кандидата како би њихово осипање у току обуке и касније било што мање, а састав јединице био поуздан.³¹

Системом обуке треба обезбедити што потпуније стицање знања, вештина и навика које ће бити што приближније условима извршавања задатака. У том смислу наставни планови и програми треба да обезбеде савременост, разноврсност, поступност, континуитет и др. принципе, а тиме и селективност.

Припадници Жандармерије морају испољавати јасну вредносну оријентацију у свом веома тешком послу. Та оријентација садржи прихватање оних моралних, друштвених и професионалних вредности због којих постоје. Ове вредности у најширем смислу изражавају се као заштита слободе, независности, суверенитета, уставног поретка, законитости, правичности, хуманости и сл. У ужем смислу, ове вредности представљају се најчешће као спасавање живота, ослобађање отетих, заштита и обезбеђење лица и имовине и сл. Дакле, селекција припадника Жандармерије процесом обуке и испитивањем вредносне оријентације веома је важан критеријум за поуну јединице, и увек га треба примењивати уз комбинацију са осталим критеријумима.

2.Надлежност жандармерије

Жандармерија је организациона јединица Дирекције полиције у Министарству унутрашњих послова која планира, организује и извршава најсложеније безбедносне задатке на целој територији Републике Србије у случајевима:

- откривање кривичних дела тероризма и лишавање слободе учинилаца;
- превентивна антитерористичка делатност;
- директна интервенција са циљем елиминисања терористичких група и разбијања организованих мрежа терориста;
- обезбеђивања јавног реда и мира у ситуацијама високог ризика:

³¹М.Талијан, *Место и улога специјалних антитерористичких јединица у одбрани безбедности земље*, магистарски рад, Факултет безбедности Универзитета у Београду, 2002, стр.102.

- обезбеђење јавних скупова високог ризика;
- успостављање јавног реда и мира нарушеног у већем обиму;
- сузбијање побуна у заводима за извршење кривичних санкција;
- пружања помоћи у ванредним ситуацијама – спасилачка служба;
- пружање помоћи у случају опште опасности;
- отклањање последица проузрокованих елементарним непогодама;
- пружање помоћи код несрећа на води и копну (друмски, железнички и авио саобраћај);
- обука и инструктажа припадника структура безбедности.³²

Иако је организациона јединица Дирекције полиције у саставу Министарства унутрашњих послова, можемо рећи да Жандармерија има већи степен самосталности у односу на остале организационе јединице у оквиру других министарстава. Ту долази до изражаја физичка делатност Жандармерије у правном поретку, као последица природе делатности. Физичка делатност Жандармерије по природи ствари не подлеже у целости принципу законитости у материјалном смислу, већ превасходно подлеже принципу законитости у формалном смислу.³³ „Унутрашњи послови и делатност полиције припадају управној материји као једној области правног поретка“. Управном материјом оправдано је означити подручје језгра (најужег подручја) општег добра у којем влада превасходство општих правних интереса као динамичких израза општег добра.³⁴ Држава као институционални поредак јавне власти, оличава опште добро, полиција чини биће државне управе, и на основу тога делатност полиције првенствено служи остваривању и заштити општег добра, јавног и правног поретка у целини. Када говоримо о управној материји, треба споменути да претежу интереси у сфери општег добра, притом општи интерес не би требало поистовећивати са јавним интересом, имајући у виду да општи интереси представљају динамичке изразе општег добра и имају супстанцијални карактер, за разлику од јавног интереса који има релациони карактер и представља статички израз

³² Закон о полицији (“Сл.гласник РС”, бр.6/2016,24/2018 и 87/2018).

³³ М. Прица, *Правна држава и медији*, Ниш, 2021, стр. 34-53.

³⁴ М. Прица, *Управна ствар и управно-судска ствар, зборник радова: Право у функцији развоја друштва*, Косовска Митровица, Ниш, 2019, 597-639.

општег добра. Јавни интерес као релациона категорија служи уређивању односа између правних интереса као супстанционалних категорија.³⁵

Јавни интерес као регулативне (релационе) детерминанте у правном поретку, представљају императивне законске норме, што подразумева да се управо тим императивним законским нормама успоставља равнотежа између правних добара и правних интереса у правном поретку, с тим да домет примене императивних правних норми није подједнак у свим областима правног поретка. Императивним нормама у управној материји је само утврђен статички однос између различитих правних добара и правних интереса у најужем делу општег добра, а на органу државне управе остаје да једнострано уреди правни предмет интерпретацијом норми о којима говоримо. Морамо истаћи, на првом месту, општи интерес приликом одређивања односа између општег добра наспрам других правних добара и приватних интереса у управној материји опредељује да у најужем подручју општег добра није могуће императивним законским нормама у целости обухватити све видове испољавања општих интереса, имајући у виду да сфера ирационалног и непредвидљивог у правној стварности означава латентно присуство општих интереса и чини нужним постојање посебних овлашћења органа државне управе, следствено чему управно-правни режим у правном поретку оличавају посебна овлашћења органа државне управе поводом заштите општег добра, јавног поретка и правног поретка. Уколико посматрамо са статичке стране, управној материји припадају само области правног поретка у најужем подручју општег добра: унутрашњи послови, спољни послови, одбрана и финансије. Осим тога, морамо имати у виду сталну могућност испољавања општих интереса које у језгру општег добра изражавају генералне клаузуле општег добра (јавни ред и мир, јавни поредак, јавна безбедност), што би значило да позивање на поменуте клаузуле значи испољавање општег интереса, пред којим морају уступити друга правна добра и правни интереси (признавање субјективног права или потреба за његовим ограничењем). Зато у подручју језгра општег добра, које називамо

³⁵ М. Прица, *Јавни интерес, општи интерес и приватни интерес као правни појмови*, Зборник Матице српске за друштвене науке, број 184/2022, 521-537.

управном материјом, нужно мора постојати управно-правни режим и полицијски режим као посебан управноправни режим.“³⁶

³⁶ М. Прица, *Карактеристике правних режима делатности полиције*, Зборник радова „Право између стварања и тумачења“, Источно Сарајево, 2023. стр. 395-416.

Глава V

ДЕЛАТНОСТ ЖАНДАРМЕРИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1.Делатност жандармерије у борби против тероризма

Терористички акт обично дефинишимо као акт политичке природе, организован од стране одређене групе, са циљем да се изврши убиство или нанесе друго зло већег интензитета цивилном становништву, високим званичницима, недужним лицима или се пак прети таквим чином или наноси штета великих размера или прети наношењем такве штете. Другим речима, то је организована, планска, унапред припремљена, противзаконита, вољна делатност која је усмерена против живота и здравља људи, слободе, имовине, а све са циљем изазивања страха и панике у конкретној средини.

Оно што спада у главне карактеристике терористичког акта је бруталност, неморалност и ирационалност и на тај начин добија смисао најтежег злочина и опасности данашњег времена. Најзначајније карактеристике тероризма су избор жртве и објекта напада као и противправност самог акта.

Кривични законик РС, односно измене и допуне из 2012. године, у чл. 391. став 1., каже да се под тероричким актом било да је уперен против Републике Србије, стране државе или међународне организације, подразумева предузимање низа радњи са циљем застрашивања грађана, принуђивања грађана Србије, стране државе или међународне организације, да нешто учини, не учини или озбиљног угрожавања и повреде основних уставних, политичких, економских и друштвених структура Републике Србије, стране државе или међународне организације. Радње које се предузимају могу бити различите (напад на живот, тело и слободу другог лица, узимање или отмица талаца, уништавање државних, верских, политичких, саобраћајних и других објеката или инфраструктуре.)

Последице терористичких аката су немерљиве и огледају се у људским жртвама, наношењу велике материјалне штете, санирање тих последица, трагање за несталим лицима и друге.

Предуслов успешне борбе против тероризма подразумева предузимање низа мера које се морају испунити да би се та борба сматрала успешном. Мере борбе против тероризма можемо поделити у три групе. Прву групу мера чине превентивне мере у које спадају (васпитно - образовне, нормативно - правне, психолошко – пропагандне, организационе, безбедносне), другу групу чине репресивне мере (хапшење лица осимњичених за тероризам, праћење, рације, кривично – правне) и трећу групу чине борбене активности и противтерористичко деловање.

Оно што на првом месту треба истаћи, када је борба против тероризма у питању, је да овом проблему никако не треба приступити шаблонски, већ детаљно, пажљиво анализирајући сваку конкретну ситуацију или претњу са којом се држава сусреће у свом оперативном раду. Један од начина борбе против оваквог вида насиља је ангажовање мањих формација, специјалних тимова и група, посебно обучених ради деловања у кризним ситуацијама. Предност ангажовања оваквих јединица огледа се у њиховој мобилности и поузданости када су знање и вештине у питању.

Управо, када говоримо о оваквим јединицама, морамо споменути жандармерију, која је по својој структури састављена од специјално обучених кадрова који су прошли и најзахтевније обуке и чији је између осталог и главни задатак борба против тероризма. Оно што одликује жандармерију у оваквим ситуацијама је брзо и ефикасно деловање, прецизна и правовремена обрада података и информација, као и преношење наређења и благовремено извршавање задатака надређених.

Имајући у виду да терористичке претње и напади могу да дођу са било које стране и у било које доба, од суштинске важности је предузети одговарајуће припреме које генерално можемо поделити у три етапе:

1. Израда оперативног плана: прикупљање података о терористима у смислу њихових локација, бројности, опремљености наоружањем, њихове мотивације и слично;
2. Блокирање ужег или ширег рејона око седишта кризне ситуације;
3. Преговарање са терористима, тј покушај остваривања контакта;
4. Распоређивање тимова или група као вид подршке нападачким снагама;

У оваквим ситуацијама, веома битно је брзо и ефикасно деловање припадника жандармерије, јер би свако успоравање ситуације било контрапродуктивно чиме би се изгубила почетна предност и терористима оставила могућност за реорганизацију и напад. Свакако, с обзиром на специфичност дејства, могуће су и компликације као и непредвиђене околности и у том случају потребно је брзо реаговати у циљу отклањања истих и успостављања поновне контроле над ситуацијом.

Основни принцип који користе приликом деловања у кризним ситуацијама је заштита живота и имовине цивилног становништва у што већој мери, као и благовремено решавање кризних ситуација. Специјално обучени оперативци, припадници жандармерије, поред тактике коју поседују, треба да имају и интензивну комуникацију на свим нивоима. Такође, од изузетне важности је и опрема коју поседују, наоружање које мора бити исправно и у беспрекорном стању. На неки начин то треба бити и приоритет јер је заштита живота и тела грађана, њихове имовине као и целокупног система у држави треба бити од суштинске важности државном руководству сваке земље.³⁷

³⁷ Р.Павловић, *Улога жандармерије у отклањању последице терористичких аката*, Специјалистички рад, Универзитет у Београду, Факултет Безбедности, Београд, 2017. стр. 32-38.

2. Делатност жандармерије у ванредним ситуацијама

Једна од најчешће коришћених речи у свакодневном животу је реч „ванредна“ ситуација. Било да су настале деловањем људског фактора или природе, ванредне ситуације могу проузроковати несагледиве последице, не само по људе већ и по целокупну животну средину. Огроман је број фактора који утиче на настајање ванредне ситуације, па је самим тим и веома тешко дати прецизну дефиницију јер се она одређује према различитим потребама и условима у којима је настала конкретна ванредна ситуација.

Ванредну ситуација, према дефиницији Уједињених нација можемо описати као последицу катастрофе, коју карактерише озбиљан распад функционисања друштва, који проузрокује, људске, материјалне и губитке природног окружења, чиме онемогућава једној земљи да користи сопствене ресурсе ради опстанка у погођеном окружењу или средини. Услед многобројних фактора који утичу на настанак, веома је тешко дати јединствену, прецизну дефиницију ванредне ситуације. На пример, ФЕМА, Америчка Федерална Агенција, ванредну ситуацију дефинише као непланирану ситуацију која може изазвати повреде корисника шире популације, у великој мери доведе до оштећења природних и материјалних добара, као и могућност штетног утицаја на углед и пословање компаније.

Ванредне ситуације можемо класификовати према различитим критеријумима, али их најчешће делимо у две групе: природне и технолошке ванредне ситуације. У природне ванредне ситуације спадају: биолошке епидемије, инфективне болести инсеката, геофизичке, климатске, хидролошке и метеоролошке. У технолошке ванредне ситуације спадају: индустријске незгоде, транспортне незгоде и остале технолошке незгоде.

Улога Жандармерије као посебне јединице полиције у ванредним ситуацијама уређена је Законом о ванредним ситуацијама. Министарство унутрашњих послова, односно Дирекција полиције у оквиру које се налази Жандармерија, обезбеђује учешће у спровођењу мера и извршавању задатака у ванредним ситуацијама. Основни задатак Жандармерије у ванредним ситуацијама састоји се у пружању помоћи другим субјектима

у циљу заштите и спасавања. Другим речима, Жандармерија би требало да омогући осталим органима да обављају своје активности, на тај начин што ће обезбедити све веће саобраћајнице, поставити пунктове и патроле, заштитити имовину и грађане.

Жандармерија помаже новинарским екипама да несметано извештавају са места догађаја, пружа помоћ радницима електродистрибуције приликом повезивања на електромрежу, здравственим радницима и санитетским возилима приликом доласка на лице места, пружања помоћи повређенима и превоз до најближих здравствених центара итд. Жандармерија, такође учествује у обезбеђивању дистрибутивних центара хуманитарне помоћи заједно са радницима Црвеног крста. У редовне активности жандармерије у ванредним ситуацијама спада и процена свих околности на терену и дефинисање који су то делови погођеног места у којима је могућ повратак становништва после евентуалне евакуације.

Оно што је веома битно је то да жандармерија у ванредним ситуацијама делује у сарадњи са другим службама и јединицама као што је Војска Републике Србије, ватрогасно спасилачке јединице, служба хитне медицинске помоћи итд.

Организацијом у ванредним ситуацијама руководи Штаб за ванредне ситуације и у зависности од размера страдања и процене ситуације на терену, припадници жандармерије се могу распоредити у чете на чијем челу се налази командир. Такође, могуће је формирање и више чета и том случају, четама ће руководити помоћник команданта или сам командант жандармерије. Разликујемо чете опште намене и специјализоване чете.

Припадници жандармерије, поред напред наведених, обављају и остале активности као што је спасавање из воде, претраживање и прилаз неприступачним теренима, улазак у пећине, рушевине, прављење насипа, пуњење цакова, слагање, ношење итд. Имајући у виду све ове активности које припадници жандармерије обављају у ванредним ситуацијама, чини их веома важним субјектом у држави. Управо, због своје изузетне стручности, опремљености, као и посебне обучености припадника јединице, жандармерију можемо сврстати у један од главних стубова генерално у сектору заштите и спасавања.

Последњих година, у поплавама које су погодиле Републику Србију може се видети улога и значај жандармерије. Наиме, припадници жандармерије су учествовали у евакуацији и спасавању становништва чамцима, теренским возилима и хеликоптерима. Били су присутни у најугроженијим подручјима, евакуисали становништво, животиње, штитили имовину и материјална добра, учествовали у допремању хране, лекова, медицинске помоћи, средстава за хигијену и осталих животних намирница које су биле неопходне за нормално функционисање људи које је било немогуће из одређених разлога евакуисати. Такође, припадници жандармерије су били веома присутни и на насипима где су заједно са становништвом пунили џакове са песком како не би дошло до изливања река. Морамо истаћи, посебно ангажовање приликом поплава у Обреновцу, где су успели да евакуишу преко 4.000 људи пробијајући се кроз изузетно неприступачне терене, где су притом су и сами били спасавани од стране ватрогасаца.

Међутим, оно што је најбитније, да би жандармерија могла да испуни све ове задатке и одговори на најзахтевније изазове које су пред њом, њени припадници морају имати највећу могућу подршку државе. Та подршка би требало пре свега да се огледа у снабдевању припадника одећом, опремом, механизацијом и свим осталим стварима неопходним за нормално функционисање и правовремено реаговање у ванредним ситуацијама. Нажалост, учестали су проблеми са којима се суочавају припадници жандармерије, као што су недовољан број гумених чизама, средства за гашење пожара, недовољан број чамаца, застарела техника, као и возила којима располажу.³⁸

³⁸ М. Јосиповић, *Улога и значај жандармерије у ванредним ситуацијама*, Специјалистички рад, Универзитет у Београду, Факултет Безбедности, Београд, 2016. стр. 5-6., 23-26.

3.Делатност жандармерије приликом одржавања скупова високог ризика

Како би приступили сагледавању проблема обезбеђења јавних скупа, на првом месту морамо одредити законски појам јавног скупа, а затим и норме које га дефинишу и уређују.Једно од основних људских права је свакако Уставом загарантовано право на јавно окупљање.У свом Другом делу, Устав Републике Србије, у одељку људских и мањинских права, под насловом „слобода окупљања грађана“, гарантује грађанима право на мирно окупљање.Такође, Устав дефинише да свако окупљање на отвореном простору мора бити пријављено, док то није није случај са окупљањима у затвореном простору.Устав разликује три врсте окупљања грађана:зборове, демонстрације и друга окупљања грађана.Дакле, Устав јасно одређује под којим условима су окупљања могућа, али и када је то право грађанима ограничено, у случајевима када је то неопходно ради заштите јавног здравља, морала, права других или безбедности Републике Србије.

Када говоримо о јавним скуповима високог ризика на којима најчешће долази до нарушавања јавног реда и мира у већем обиму, можемо извршити следећу поделу на:

- 1.нелегалне штрајкове;
- 2.нелегалне демонстрације;
- 3.грађанске немире;
- 4.оружану побуну.

За оружану побуну не можемо рећи да представља јавни скуп, а и у случају да дође до исте, то ће бити у надлежности Војске Србије, тако да нам то у овом случају није од важности будући да нам је за суштину овог рада битна улога Жандармерије у обезбеђивању скупова високог ризика.

Под појмом нарушавања јавног реда и мира у већем обиму, подразумевамо она нарушавања која су настала на јавним скуповима у којима је учествовало више лица и у којима је дошло до угрожавања безбедности људи и имовине у већем обиму или су настале последице по безбедност људи и имовине већег обима.Дакле, кумулативно испуњење четири услова:нарушавање настало на јавном скупу, учествовање више лица,

дошло до угрожавања безбедности или су настале последице по безбедност људи или имовине у већем обиму и наравно да су таква стања санкционисана законом.

Јавни скупови високог ризика на којима по правилу долази до нарушавања јавног реда и мира у већем обиму су демонстрације и грађански немири, као и спортске приредбе. Између грађанских немира и демонстрација постоје веома мале разлике које се огледају у томе да грађански немири представљају нелегалне јавне скупове, док демонстрације могу бити и легални и нелегални јавни скупови. Оно што им је заједничко је одређени степен насиља који се испољава према припадницима полиције који се манифестује кроз вербално насиље, постављање препрека, подметање пожара, бацање предмета на полицију, напади на медије итд.

Грађанске немире и демонстрације можемо поделити према различитим критеријумима и то; према степену учесталости на повремене и перманентне; према броју лица који учествују на масовне и оне са мањим бројем учесника; према циљу који се жели постићи на политичке, националистичке, социјалне; према структури учесника на верске, грађанске, студентске, расне, страначке, грађанске итд.

Поред грађанских немира и демонстрација, други по величини јавни скуп високог ризика на коме долази до већег нарушавања јавног реда и мира у свакако спортске приредбе. Овде треба на првом месту споменути Закон о спречавању насиља и недоличног понашања на спортским приредбама. Према одредбама закона, за безбедност учесника и уопште безбедно одржавање спортске приредбе је задужен организатор. Наравно, организатор мора да суделује са другим органима, првенствено МУП-а. Разликујемо неколико врста насиља у спорту:

1. насиље између спортиста;
2. насиље према судијама и
3. насиље публике на трибинама.

Обезбеђење јавних скупова започиње се тако што долази до распоређивања припадника полиције на одређено место и у одређено време. Без обзира да ли се ради о припадницима у саставу полиције опште надлежности или из редова посебних јединица

полиције, као што је случај са жандармеријом о чијем деловању и говоримо у оквиру овог рада.

Генерално, сваки јавни скуп високог ризика, а посебно спортске приредбе одликује неколико етапа уз незаобилазно деловање припадника полиције. На првом месту имамо фазу пре одржавања скупа, затим током одржавања јавног скупа, као и фазу након одржавања јавног скупа. У свакој од ових фаза жандармерија спроводи одређене мере са циљем обезбеђења јавног скупа на најбезбеднији могићи начин. На почетку, жандармерија уводи учеснике на одређеном простору на коме се одиграва јавни скуп. Све време трајања скупа жандармерија предузима превентивне мере, врши прегрписивање својих снага, спречава евентуалне сукобе. У фази која следи након завршетка јавног скупа, припадници жандармерије прате разилажење учесника јавног скупа и усмеравају којим правцима се требају кретати.

Жандармерија се приликом одржавања јавних скупова високог ризика ангажује на основу наредбе команданта Жандармерије, наравно, уз претходно одобрење директора полиције или његовог заменика. Уколико се јави потреба за ангажовањем припадника више јединица у пуном капацитету, то захтева и сагласност министра унутрашњих послова. Предлог који се доставља у Дирекцију полиције од стране команданта а којим се захтева ангажовање припадника жандармерија мора садржати безбедносну процену као и активне које се планирају обавити.

Жандармерија је одувек била пример јединице за специјалне намене, управо због посебне обучености својих припадника, тактике, карактеристичне дисциплине, посебних задатака на које могу да одговоре, па је и логично ангажовање њених припадника приликом одржавања скупова ове врсте. Од тренутка оснивања Жандармерије, историјски гледано, готово да није постојао задатак који она није могла да обави. Не постоји спортска манифестација, политички скуп или била која друго дешавање са елементом јавног скупа на којима Жандармерија не учествује у смислу његовог обезбеђења. Њени припадници се могу препознати на овим скуповима по униформама са маскирним шарима на отвореном простору, у спортским дворанама, на стадионима. Изузетно, могу се видети и униформе другачије боје од редовних, црне боје, припадника специјалистичких чета Жандармерије

када дође до одржавања јавног скупа високог ризика и постоји реална опасност од нарушавања јавног реда и мира у већем обиму.³⁹

³⁹ Н. Грба, *Обезбеђење јавних скупова, уз посебан осврт на улогу посебних једица полиције*, Специјалистички рад, Универзитет у Београду, Факултет Безбедности, Београд, 2017. стр. 3., 23-32., 17-18.

4. Карактеристике делатности Жандармерије

Разликујемо више облика делатности полиције у правном поретку. На првом месту, делатност полиције може подразумевати решавање правних предмета о признавању права или одређивању обавеза правних субјеката. У том случају говоримо о **регулативној полицијској делатности**, која оличење има у доношењу општих и индивидуалних правних аката на основу императивних законских норми. Та делатност се може манифестовати као режим правне везаности у целости, али свакако да није мали број предмета који је решен целисходношћу полиције, применом клаузула општег добра. Овакво решавање случајева представља посебан правни режим у правном поретку и одликује га ограничавање материјалноправне судске контроле полицијских индивидуалних правних аката.

Осим тога, полицијску делатност можемо посматрати кроз радње и мере које се предузимају у циљу заштите јавног реда и мира, јавне безбедности и јавног поретка у целини. Овде је реч о тзв. **старатељској (физичкој) делатности** која се врши непосредно на основу закона, под препоставком легалности и са оценом целисходности, уз помоћ полицијских радњи које се непосредно извршавају. У овом случају говоримо о правном режиму који подлеже законским нормама које полицију и ограничавају и не ограничавају.

Полиција у правном промету обавља и низ других делатности као што је контролна, која је усмерена на заштиту императивних норми и правног поретка (нпр. Контрола поступања возача у јавном саобраћају). У том случају говоримо **контролној делатности полиције**, која се такође заснива на полицијским радњама.

Како бисмо разумели смисао постојања и примене правног режима полицијске делатности, потребно је образложити разлику између телеолошких, системски и регулативних правних ставова у правном поретку.

Старатељско – физичка делатност полиције подразумева сталну и непрекидну бригу о заштити јавног реда и мира, јавног поретка и јавне безбедности. Брига о јавном поретку по својој природи представља редовну и примарну делатност у посебном правном режиму. Законске норме на неки начин одређују ток физичке делатности полиције, али се тај ток никако не може зауставити јер је у питању физичка делатност која је оснажена

препоставком легалности и оценом целисходности, уз могућност непосредног извршења. Другим речима, то значи да је старатељско – физичка делатност полиције не може бити у целости регулисана законским нормама, тј могу бити регулисани само услови и границе распрострањања те делатности.

Старатељско-физичку делатност изражавају овлашћења у посебном управно-правном режиму, а та овлашћења су израз потребе да полиција стално буде субјект заштите јавног поретка и општег добра.⁴⁰ С једне стране, управно-правни режим је израз сталне органске и функционалне повезаности органа државне управе – оличење идеје државног јединства („статичне идеје државе“). Та веза се не успоставља правом и право не може у целости да одреди њен ток. Овде се може говорити о институционалном поретку државне власти и држави као органском систему. У функционалном смислу, у питању је старатељска делатност државне управе, и ток делатности у питању не може се правом у целости зауздати. Оцена целисходности лежи у бићу те власти, као одраз потребе реаговања на ирационално и непредвидљиво у животу територијалне заједнице.⁴¹ Према се делатност у питању испољава у погледу свих циљева правног поретка, нарочити нагласак ставља се на заштиту територијалне целовитости, јавног реда и мира и јавне безбедности, што је прворедни државни циљ и разлог постојања управно-правног режима (бића државне власти). Мото централистичке детерминације је јединство власти, у органској равни, и *ius inspectionis*, у функционалној. Овде је нужно испољавање државне власти, са посебним овлашћењима полиције у погледу физичке делатности – када важи претпоставка легалности, оцена целисходности и непосредна извршивост предузетих управних радњи.⁴²

⁴⁰ „Када управа, најчешће као полиција, решава о повреди права, њу води идеја превениције и повраћаја у пређашње стање (*restitutio in integrum*), идеја „заштитне правде“ (*iustitia tutatrix*). Када полиција примени физичку принуду против нарушиоца јавног реда и мира, онда то није казна, већ заштита слична крајњој нужди и нужној одбрани, то јест таква принуда која није противправна.“, М. Петровић у сарадњи са М. Прицом, *Увод у велике правне и управне системе данашњице*, Ниш, 2015, 372.

⁴¹ М. Петровић, *Правна везаност и оцена целисходности државне власти и органа*, Београд, 1981, 49-99.

⁴² К. Шмит, *Легалност и легитимност*, Карл Шмит и његови критичари, Београд, 2001, 307; 322.

Доказ законитости формалном смислу јесу усмена решења, која су у правном поретку установљена управо због старатељско – физичке делатности полиције. Чланом 143 Закона о општем управном поступку („Сл. гласник РС“ бр. 18/2016), предвиђено је: (1) Усмено решење доноси се кад се предузимају хитне мере у јавном интересу, да би се обезбедио јавни ред и мир и јавна безбедност или отклонила непосредна опасност по живот или здравље људи или имовину. (2) На захтев странке, ако је поднет у року од 60 дана од доношења усменог решења, орган мора да изради и достави странци писмено решење у року од осам дана од постављања захтева. Другим речима, усмена решења представљају средство за остварење циљева старатељско – управне делатности у правном поретку.

Када је у питању важење принципа законитости у формалном смислу, важно је навести да је полиција овлашћена да предузме мере у циљу спречавања и прекида јавних скупова уколико у току истог дође до наступања околности које онемогућавају даље окупљање. На страни полиције је препоставка законитости, а имајући у виду да је посредни физичка делатност изостаје повраћај у пређашње стање. Наравно, то не искључује могућност да полицијски службеници накнадно буду позвани на правну одговорност.

Физичка делатност полиције се спроводи уз помоћ полицијских радњи и мера, а правне радње имају једнаку важност као и правни акти. Али, за разлику од правних аката, правне радње у правном поретку било да су у питању органи државне управе или грађани-појединци искључују могућност важења законитости у материјалном смислу, само што се код органа државне управе правотворачки извор испољава у виду оцене целисходности, док се код правних радњи грађана-појединаца као правотворачки извор јавља слободна воља. Законске норме којима се уређују полицијске радње и мере требало би да полицију ограничавају и не ограничавају, како би полиција била у могућности да оценом целисходности у конкретном случају јавни поредак заштити од утицаја ирационалног и непредвидљивог у правној стварности. Одавде произлази немогућност постојања потпуне правне везаности у правним режимима делатности полиције.⁴³

⁴³ М. Прица, *Карактеристике правних режима делатности полиције*, Зборник радова „Право између стварања и тумачења“, Источно Сарајево, 2023. стр. 395-416.

Глава VI

ОДНОС ЖАНДАРМЕРИЈЕ ПРЕМА ДРУГИМ ЈЕДИНИЦАМА У СИСТЕМУ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1.Жандармерија и САЈ⁴⁴

Специјална антитерористичка јединица (САЈ) је организациона јединица у саставу Дирекције полиције, Министарства унутрашњих послова Републике Србије. Специјална антитерористичка јединица је савремена, високопрофесионална, антитерористичка јединица, уско специјализована и опремљена најсавременијом специјалистичком опремом, намењеном за обављање и извршавање сложених и високоризичних задатака безбедности и заштите Републике Србије и њених грађана. Ту пре свега мислимо на борбу против тероризма, пружање асистенције Управи криминалистичке полиције и другим организационим јединицама у циљу борбе против свих видова криминалитета и лишења слободе чланова организованих криминалних група, посебно у ситуацијама где постоји опасност од пружања отпора употребом ватреног оружја.

Искуство које је стицано деценијама, као и програм обуке који је сачињен по узору на светске антитерористичке јединице, САЈ сврстава у модерну, савремено опремљену и оспособљену јединицу спремну да реши и најтеже ситуације које се нађу пред њом.

Њена намена се пре свега огледа у обављању најсложенијих задатака, наравно, у складу са законским овлашћењима:

1. планирање и извршавање најсложенијих безбедносних задатака у борби против тероризма;

2. интервенције у случају талачких ситуација;

⁴⁴ Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције (Службени гласник РС, број 47 од 20. јуна 2018, 59 од 31. јула 2018, 91 од 23. новембра 2018, 29 од 19. априла 2019, 69 од 27. септембра 2019, 66 од 7. маја 2020, 78 од 29. маја 2020, 102 од 24. јула 2020, 113 од 3. септембра 2020, 133 од 6. новембра 2020, 146 од 4. децембра 2020, 149 од 11. децембра 2020, 60 од 16. јуна 2021, 83 од 27. августа 2021, 125 од 17. децембра 2021, 67 од 17. јуна 2022, 83 од 28. јула 2022, 134 од 2. децембра 2022, 16 од 27. фебруара 2023, 38 од 10. маја 2023, 54 од 30. јуна 2023, 89 од 20. октобра 2023.

3.интервенције у случају отмице ваздухоплова и другим сличним кризним ситуација у ваздухопловима;

4.интервенције у случају барикадирања и пружања отпора ватреним оружјем;

5.лишавање слобода чланова организованих криминалних група у сарадњи са осталим организационим јединицама МУП-а;

6.обезбеђење личности и објеката који су према процени надлежних државних органа безбедносно угрожени.

У Специјалну антитерористичку јединицу примају се искључиво овлашћена службена лица Министарства унутрашњих послова, која испуњавају следеће услове:

1.минимум 2 године рада на пословима полицијског службеника на терену;

2.најмање просечни резултати у раду (најмања оцена 3);

3.горња старосна раница – 28 година.

Кандидати морају са успехом да задовоље и следеће критеријуме:

1.да положи проверу психо – физичких способности;

2.да прођу специјалистички лекарски преглед;

3.прођу безбедносну проверу;

4.заврше селективну обуку у трајању од месец дана.

Програм обуке припадника Специјалне антитерористичке јединице је напоран, сложен и дуготрајан.Циљ програма је да припаднике стручно оспособи, тактички увежба, физички и психички припреми за извршење најсложенијих задатака.Систем обуке за припаднике САЈ-а, обухвата:

1.селективну обуку;

2.основну антитерористичку обуку;

3.вишу антитерористичку обуку;

4.редовну обуку готових снага.

Поред обуке која се реализује у Специјалној антитерористичкој јединици, део припадника се усавршава и обучава у наставним центрима Министарства унутрашњих послова, Војске Србије, као и у програмима и активностима међународне сарадње у иностранству.

Учешће на спортским активностима и такмичењима, представља важана сегмент живота и рада у јединици и уопште дела физичког образовања припадника. Неке од активности у којим аучествују припадници САЈ-а и освајају бројна одликовања и остварује успехе су: практично стрељаштво, ултрамаратон и трка издржљивости, такмичење специјалних јединица у крос фиту, такмичење у циу цици итд.

Специјална антитерористичка јединица је формирана 18. децембра 1978. године, у саставу тадшњег Републичког секретаријата за унутрашње послове, Социјалистичке Републике Србије. Првобитни назив је био Јединица милиције за специјална дејства.

Дан Специјалне антитерористичке јединице се обележава 18. децембра.

Мото јединице представљају речи Живојина Мишића: “Ко сме, тај може, ко не зна за страх, тај иде напред”.

2. Жандармерија и Хеликоптерска јединица⁴⁵

Хеликоптерска јединица је посебна јединица Дирекције полиције која се кроз обављање летачких и других активности непосредно ангажује на пословима заштите безбедности грађана а посебно на откривању и хватању терористичких и криминалних група и појединаца, лишавања слободе опасних криминалаца, успостављање јавног реда и мира када је нарушен у већем обиму, обезбеђење скупова и транспорта високог ризика, за вршење послова контроле границе, контроле саобраћаја, гашење пожара, организовање и спровођење службе трагања и спасавања.

Хеликоптерска јединица пружа услуге другим органима и институцијама, а у складу са овлашћењима врши и обуку ваздухопловног особља. Такође, пружа услуге и координише са осталим организационим јединицама МУП-а Републике Србије.

Највећи број својих оперативно – летачких задатака за потребе Дирекције полиције и Министарства унутрашњих послова, Хеликоптерска јединица обавља у садејству са оперативним саставима Министарстава:

1. рад са специјалном и посебним јединицама полиције (транспорт, извиђања);
2. пружа помоћ Управи полиције (обезбеђује скупове високог ризика, трага за одбеглим криминалним групама);
3. контролише и обезбеђује државне границе у сарадњи са УГП;
4. прати и обезбеђује транспорте високог ризика;
5. контролише друмски саобраћај.

Хеликоптерска јединица врши превоз људи, опреме и средстава за потребе Министарства унутрашњих послова, учествује у трагању и спасавању угрожених и

⁴⁵ Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције (Службени гласник РС, број 47 од 20. јуна 2018, 59 од 31. јула 2018, 91 од 23. новембра 2018, 29 од 19. априла 2019, 69 од 27. септембра 2019, 66 од 7. маја 2020, 78 од 29. маја 2020, 102 од 24. јула 2020, 113 од 3. септембра 2020, 133 од 6. новембра 2020, 146 од 4. децембра 2020, 149 од 11. децембра 2020, 60 од 16. јуна 2021, 83 од 27. августа 2021, 125 од 17. децембра 2021, 67 од 17. јуна 2022, 83 од 28. јула 2022, 134 од 2. децембра 2022, 16 од 27. фебруара 2023, 38 од 10. маја 2023, 54 од 30. јуна 2023, 89 од 20. октобра 2023.

несталих лица, возила и ваздухоплова. За потреба Директората цивилног ваздухопловства учествује у трагању и спасавању лица. У сарадњи са сектором за ванредне ситуације учествује у операцијама гашења пожара и пружа помоћ другим лицима у гашењу пожара. Све ове операције Хеликоптерска јединица реализује примењујући разрађене методе трагања и користећи најсавременију опрему за трагање и спасавање.

Имајући у виду да се ради о јединици оваквог типа чије функционисање захтева постојање потребе за сталним подизањем нивоа обучености као и непрекидним усавршавањем свог летачког и ваздухопловно – техничког особља, Хеликоптерска јединица је код ваздухопловних власти Републике Србије регистровала:

а) Центар за обуку летачког особља, коме је Директорат цивилног ваздухопловства издао сертификат бр. СРБ/АТО-007, на основу кога су одобрене следеће обуке: 1. Commercial Pilot Licence – CPL(H) modular; 2. Flight Instructor Rating – FI(H); 3. Type rating Bell 206B; 4. Type rating SA 341/ 342; 5. Type rating Bell 212; 6. Type rating SK 76 B

б) Центар за обуку ваздухопловно – техничког особља, коме је Директорат цивилног ваздухопловства издао сертификат бр. РС.147.0003, на основу кога су одобрене следеће обуке: (обука за тип), 1. B1.3/B1.3T1 Eurocopter SA 341; 2. B1.3/B1.3T1 Eurocopter SA 342; 3. B1.3/B1.3T1 Agusta AB206/Bell 206; 4. B1.3/B1.3T1 Bell 212/Agusta AB212; 5. B2/B2T2 Eurocopter SA 341; 6. B2/B2T2 Eurocopter SA 342; 7. B2/B2T2 Agusta AB206/Bell 206; 8. B2/B2T2 Bell 212/Agusta AB212.

3. Жандармерија и Јединица за обезбеђење одређених личности и објеката⁴⁶

Јединица за обезбеђење одређених личности и објеката (ЈЗО) је организациона јединица која се налази у саставу Дирекције полиције. Њена основна активност је усмерена на пружање безбедносне заштите одређених лица у складу са Уредбом о одређивању послова безбедносне заштите одређених лица и објеката („Службени гласник Републике Србије“, број 72 од 08.10.2010. године и број 64 од 24.07.2013. године).

Ова заштита се односи на следећа лица:

1. председника Републике;
2. председника Народне скупштине;
3. председника Владе;
4. министра спољних послова;
5. министра унутрашњих послова;
6. директора полиције;
7. страних државника носиоца највиших државних функција током службених посета Републици Србији.

Поред наведених лица, службеници Јединице за обезбеђење одређених личности и објеката, безбедносно штите носиоце највиших правосудних функција, у зависности од процене и друге државне функционере, а изузетно и носиоце највиших правосудних функција и остале функционере по престанку обављања функције на коју су именовани, све у зависности процене њихове угрожености и наравно по препоруци Бироа за координацију служби безбедности.

⁴⁶ Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције (Службени гласник РС, број 47 од 20. јуна 2018, 59 од 31. јула 2018, 91 од 23. новембра 2018, 29 од 19. априла 2019, 69 од 27. септембра 2019, 66 од 7. маја 2020, 78 од 29. маја 2020, 102 од 24. јула 2020, 113 од 3. септембра 2020, 133 од 6. новембра 2020, 146 од 4. децембра 2020, 149 од 11. децембра 2020, 60 од 16. јуна 2021, 83 од 27. августа 2021, 125 од 17. децембра 2021, 67 од 17. јуна 2022, 83 од 28. јула 2022, 134 од 2. децембра 2022, 16 од 27. фебруара 2023, 38 од 10. маја 2023, 54 од 30. јуна 2023, 89 од 20. октобра 2023.

Када говоримо о објектима која су предмет заштите Јединице за обезбеђење одређених личности и објеката, а у складу са Уредбом, то су:

1. Народна скупштина Републике Србије;
2. Генерални секретаријат председника Републике;
3. Влада Републике Србије;
4. Министарства у саставу Владе Републике Србије;
5. у остали објекти од државног значаја које користе наведена лица.

Поред неведених објеката у надлежности Јединице за обезбеђење и заштиту одређених личности и објеката су и дипломатско конзуларна представништва, где Јединица спроводи следеће мере:

1. превентивно – безбедносне;
2. превентивно – техничке;
3. мере физичке заштите;
4. превентивне – медицинске мере.

Приликом обављања активности из свог делокруга, Јединица за обезбеђење одређених личности и објеката уско сарађује са Министарством спољних послова, осталим безбедносним службама, подручним полицијским управама и осталим организационим јединицама Министарстава.

Управе за обезбеђење (УЗО), као организациона јединица Ресора јавне безбедности МУП-а, данашње Дирекције полиције, која је формирана 09.04.2003. године, настала из практично три организационе јединице различитих државних органа (Јединица за обезбеђење републичких органа Ресора јавне безбедности МУП-а, Шесте управе Ресора државне безбедности МУП-а и Прве управе Свезног МУП-а), 2016. године мења назив у Јединицу за обезбеђење одређених личности и објеката, чиме добија статус посебне јединице.⁴⁷

⁴⁷ Закон о полицији (“Сл.гласник РС“, бр.6/2016,24/2018 и 87/2018).

4. Жандармерија и Јединица за заштиту⁴⁸

Јединица за заштиту Министарства унутрашњих послова је специјализована организациона јединица која се у складу са Законом о Програму заштите учесника у кривичном поступку стара о спровођењу Програма заштите и обавља друге послове.

Доношењем Закона о Програму заштите учесника у кривичном поступку и његовим ступањем на снагу 01.01.2006. године, створени су услови за рад Јединице за заштиту, и самим тим установљен законски оквир за поступање надлежних државних органа у циљу заштите учесника у кривичном поступку.

Јединица за заштиту се састоји од:

1. Одељења за оперативне послове;
2. Одељења за оперативно техничко поступање и безбедносну заштиту;
3. Одељења за оперативну аналитику, подршку и финансије.

У складу са Законом о Програму заштите учесника у кривичном поступку, Јединица за заштиту, пружа помоћ и заштиту учесницима у кривичном поступку, њима блиским лицима, чији искази или обавештења која дају у кривичном поступку, могу довести до опасности по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину, а без којих би знатно било отежано или онемогућено доказивање у кривичном поступку за следећа кривична дела:

1. против уставног уређења и безбедности;
2. против човечности и других добара заштићених међународним правом и
3. организованог криминала.

⁴⁸ Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције (Службени гласник РС, број 47 од 20. јуна 2018, 59 од 31. јула 2018, 91 од 23. новембра 2018, 29 од 19. априла 2019, 69 од 27. септембра 2019, 66 од 7. маја 2020, 78 од 29. маја 2020, 102 од 24. јула 2020, 113 од 3. септембра 2020, 133 од 6. новембра 2020, 146 од 4. децембра 2020, 149 од 11. децембра 2020, 60 од 16. јуна 2021, 83 од 27. августа 2021, 125 од 17. децембра 2021, 67 од 17. јуна 2022, 83 од 28. јула 2022, 134 од 2. децембра 2022, 16 од 27. фебруара 2023, 38 од 10. маја 2023, 54 од 30. јуна 2023, 89 од 20. октобра 2023.

У оквиру Програма заштите учесника у кривичном поступку, Јединица за заштиту примењује следеће мере:

1. физичка заштита личности и имовине;
2. промена пребивалишта или премештање у другу заводску установу;
3. прикривање идентитета и података о власништву;
4. промена идентитета.

У складу са важећим прописима и међународним уговорима о полицијској сарадњи, Јединица за заштиту обавља послове међународне сарадње и остварује међународну полицијску сарадњу у области заштите учесника у кривичном поступку.

Такође, Јединица за заштиту поступа и по захтевима надлежног јавног тужиоца, судије за претходни поступак или председника већа.⁴⁹

⁴⁹ Закон о полицији (“Сл.гласник РС“, бр.6/2016,24/2018 и 87/2018).

5.Жандармерија и Полицијска бригада⁵⁰

Полицијска бригада је посебна јединица полиције која се налази у саставу Полицијске управе за град Београд а у чијој надлежности је обављање полицијских послова, послова одржавања јавног реда и мира, обезбеђења спортских приредаба и јавних скупова високог ризика и обављање осталих ризичних задатака на подручју града Београда, а по одобрењу директора полиције и на територији других полицијских управа.

На основу процене надлежних органа које указују да би могло доћи до угрожавања јавне безбедности, безбедности људи и имовине у већем обиму, када се на јавним скуповима процени да постоји могућност доласка већег броја људи, где би притом дошло до нарушавања јавног реда и мира у већем обиму, у циљу заштите личне и имовинске сигурности грађана, долази до ангажовања Полицијске бригаде, која у сарадњи са осталим посебним јединицама полиције, организационим јединицама Полицијске управе за град Београд и Министарства, радити на успостављању већ нарушеног јавног реда и мира, обављању послова оперативне техничке заштите, противдиверзионе заштите, логистичких послова, решавање кризних ситуација изазваних терористичким деловањем и другим пословима које јој се наложе, наравно у складу са законом.

Полицијска бригада се приликом обављању својих делатности користи одређеном опремом и средствима:возилима, информационо комуникационом опремом, опремом полицијских службеника, опремом за боравак на терену и опремом службених животиња.Поред редовне опреме којом располаже, Полицијска бригада користи и посебну опрему за своје активности у коју спадају:опрема за полицијске службенике Чете водича службених паса, опрема за полицијске службенике Чете коњаника, опрема за полицијске службенике Чете ПДЗ, затим информационо комуникациона опрема, логистичка опрема, и основно и посебно наоружање са припадајућом муницијом.

⁵⁰ Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције (Службени гласник РС, број 47 од 20. јуна 2018, 59 од 31. јула 2018, 91 од 23. новембра 2018, 29 од 19. априла 2019, 69 од 27. септембра 2019, 66 од 7. маја 2020, 78 од 29. маја 2020, 102 од 24. јула 2020, 113 од 3. септембра 2020, 133 од 6. новембра 2020, 146 од 4. децембра 2020, 149 од 11. децембра 2020, 60 од 16. јуна 2021, 83 од 27. августа 2021, 125 од 17. децембра 2021, 67 од 17. јуна 2022, 83 од 28. јула 2022, 134 од 2. децембра 2022, 16 од 27. фебруара 2023, 38 од 10. маја 2023, 54 од 30. јуна 2023, 89 од 20. октобра 2023.

Као што је наведено, наоружање Полицијске бригаде може бити основно и посебно наоружање. У основно наоружање Полицијске бригаде спада полуаутоматски пиштољ и друго кратко и дуго ватрено оружје калибра до 12,7 мм. У посебно наоружање припадника бригаде спада дуго ватрено оружје, оружја и оруђа за ватрену подршку калибра преко 12,7 мм, која могу да буду ручна, самоходна или уграђена у возила Полицијске бригаде, хемијска средства са нешкодљивим сузавцем, гасно оружје и оружје за сигнализацију, минско експлозивна средства, уређаји за изазивање електрошокова и остало оружје по одобрењу једно или више комада по одобрењу команданта. Такође, у склопу обуке припадници Полицијске бригаде могу користити и реплике оружја као и оружје са симулационом муницијом.

Полицијска бригада приликом обављања својих активности користи различите врсте возила, која могу бити специјална: борбено оклопно возило, борбени топ, специјално наменско возило за превоз људства, возило за превоз службених паса, возило за превоз службених коња, затим, прикључна возила: приколица за превоз службених паса, приколица за превоз службених коња, приколица за транспорт експлозивних средстава, покретна приколица са кухињом, и остала возила: теретна возила, патролна возила, путничка возила, квадове и друга.

Радна места у Полицијској бригади попуњују се полицијским службеницима у статусу овлашћеног службеног лица који је прошао селекционо тестирање са успехом, а изузетно радно место „Бригадир“ и „Бригадир за оперативне послове“, може се попунити полазницима Центра за основну полицијску обуку. Када Дирекција полиције, на основу захтева Полицијске управе за град Београд, обавести надлежну организациону јединицу за послове управљања људским ресурсима, да постоји потреба попуњавања радног места бригадира у Полицијској бригади, врши се селекционо тестирање. Уколико буду испуњени сви услови који су у обавештењу истакнути на сајту Министарства, Директор полиције решењем образује комисију која се даље стара о избору полазника и о тестирању кандидата. Када дође до избора, полазник који се распоређује или трајно премешта на рад

у Полицијску бригаду, спроводи се даље ради обављања провере стручне оспособљености полицијских службеника за рад у Полицијској бригади.⁵¹

⁵¹ Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције (Службени гласник РС, број 47 од 20. јуна 2018, 59 од 31. јула 2018, 91 од 23. новембра 2018, 29 од 19. априла 2019, 69 од 27. септембра 2019, 66 од 7. маја 2020, 78 од 29. маја 2020, 102 од 24. јула 2020, 113 од 3. септембра 2020, 133 од 6. новембра 2020, 146 од 4. децембра 2020, 149 од 11. децембра 2020, 60 од 16. јуна 2021, 83 од 27. августа 2021, 125 од 17. децембра 2021, 67 од 17. јуна 2022, 83 од 28. јула 2022, 134 од 2. децембра 2022, 16 од 27. фебруара 2023, 38 од 10. маја 2023, 54 од 30. јуна 2023, 89 од 20. октобра 2023.

6.Жандармерија и Интервентна јединица 92

Интервентна јединица 92 делује у оквиру Дежурне службе ПУ за град Београд као посебна јединица полиције и њена активност је усмерена на брзу и ефикасну делатност у свим хитним случајевима, када је у питању извршење тешких кривичних дела са елементима насиља уз поседовање и коришћење оружја, наркотика и других недозвољених активности. Припадници Интервентне јединице 92 су задужени за високоризична хапшења криминалних група и појединаца, када постоји опасност од пружања отпора или напада на полицијске службенике. Оно што карактерише ову јединицу је обављање свих ових послова кроз патролну делатност. Ове и друге послове у складу са прописима, Интервентна јединица 92 обавља по наредби начелника Полицијске управе за град Београд, уз претходно одобрење Директора полиције.

Интервентна јединица 92 приликом обављања активности из свог делокруга, користи опрему која се састоји од: балистичког шлема, балистичког штита, балистичког панцира, расршивача са надражујућим средством, палицу, нож, хидрауличну пресу и другу опрему. Такође, користи и наоружање које можемо поделити на основно и посебно наоружање. У основно наоружање припадника Интервентне јединице 92 спада кратко ватрено оружје полуаутоматски пиштољ калибра 9 мм. У посебно наоружање спада кратком и дуго ватрено оружје калибра до 20 мм.

Попуњавање радних места у Интервентној јединици 92 спроводи се на захтев јединице, где Директор полиције обавештава надлежну организациону јединицу за управљање људским ресурсима о потреби радног места „припадник ИЈ 92“. Обавештење се поставља на сајту Министарства и оглестој табли организационих јединица. Након подношења пријаве од стране полицијског службеника, врши се селекционо тестирање које обухвата лекарски преглед, проверу физичке способности као и проверу психолошких способности. Након тога, начелник ПУ за град Београд образује комисију, која даље начелнику Дежурне службе доставља листу кандидата са резултатима селекционог тестирања.

Полицијски службеник који се прима у Интервентну јединицу 92, дужан је да у року од једне године од момента добијања решења о пријему, обави Основну специјалистичку

обуку ради оспособљавања за рад у Интервентној јединици 92. У складу са Програмом, путем курсева и обука, врши се стручно оспособљавање и усавршавање полицијских службеника за рад у Интервентној јединици 92. Провера стручне оспособљености реализује се једном годишње.⁵²

⁵² Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције (Службени гласник РС, број 47 од 20. јуна 2018, 59 од 31. јула 2018, 91 од 23. новембра 2018, 29 од 19. априла 2019, 69 од 27. септембра 2019, 66 од 7. маја 2020, 78 од 29. маја 2020, 102 од 24. јула 2020, 113 од 3. септембра 2020, 133 од 6. новембра 2020, 146 од 4. децембра 2020, 149 од 11. децембра 2020, 60 од 16. јуна 2021, 83 од 27. августа 2021, 125 од 17. децембра 2021, 67 од 17. јуна 2022, 83 од 28. јула 2022, 134 од 2. децембра 2022, 16 од 27. фебруара 2023, 38 од 10. маја 2023, 54 од 30. јуна 2023, 89 од 20. октобра 2023.

ЗАКЉУЧАК

У раздобљу током Другог светског рата, који је донео и другачију улогу Жандармерије и околности тј. фактички њено нестајање, па до данас, било је потреба и даље за таквом врстом формације (период СФРЈ па до 2000. године), што је и резултирало формирањем неких јединица и формација, а једна је и Посебна јединица Полиције Србије – ПЈП.

У Републици Србији, Уредбом Владе 2001. године, Жандармерија је основана као специјална јединица полиције. Законом о полицији Србије 2016. године добила је своју дефиницију постојања и начина ангажовања као једна од посебних јединица полиције. Поједини стручњаци наводе важност постојања интерног Правилника о жандармерији, као и Закона о жандармерији и посебно одређено место у безбедносном систему државе.

Поновним оснивањем, Жандармерија је одређена као полицијска специјална јединица, која функционише по војним правилима (линија командовања, звања, опрема и униформа, наоржање, обраћање и сл.) и одређени су јој послови и задаци: борбе против тероризма, гушења побуна у затворским јединицама, ризична хапшења криминалаца, увођења и одржавање јавног реда нарушеног у већем обиму и други комплексни и високо ризични безбедносни задаци.

Касније се та одређеност делимично изгубила у пракси, и Жандармерија поред наведених задатака, почиње да ради послове свих обезбеђења јавних скупова и спортских манифестација, обезбеђења објеката, ангажовање у ванредним ситуацијама и слично. Додатно је питање квалитетног каријерног напредовања.

С обзиром на то да је у Србији Жандармерија од свог последњег поновног оснивања 2001. године па до сад, врло често карактерисана као стуб безбедности и стабилности, а још и погледом на саму историју јединице, а заслужује равноправан статус са својим „имењацима“ и сродним јединицама у Европи и свету – тако што би се боље и ближе регулисала, не мањим правним актом од Закона и била ангажована искључиво по сагласности Владе за послове и војске и полиције, сходно оправданој и основаној анализи и стратегији безбедности и претњама, за послове и задатке, које би одредила Влада у сарадњи са Дирекцијом полиције и Генералштабом војске.

Такође је неопходно улагати у обуку и усавршавање жандарма, личну опрему, квалитетније и подобније регулисати специфично каријерно напредовање и прилагођавање постојећег кадра потребама квалитетног и ефикасног рада и поступања, као и морала припадника Жандармерије.

ЛИТЕРАТУРА

1. М. Петровић, М. Прица, *Посебно управно право са међународним управним правом*, Ниш, 2020.
2. Ж.Браковић, Т. Радовић, *Жандармерија у Србији (кроз законе и друге прописе)*, Обележја, Београд, 2011.
3. М. Јеремић, *Жандармерија између војске и полиције (компаративна студија: Француска Србија)*, Дипломски рад, Београд, 2022., Универзитет у Београду, Факултет Безбедности, Катедра стратешких и одбрамбених студија.
4. Д. Милојевић, *Жандармерија између војске и полиције*, Дипломски рад, Београд, 2020., Универзитет у Београду, Факултет Безбедности.
5. К. Христић, *Записи старог Београђанина*, Београд, Нолит, 1989.
6. Б. Богдановић, *Два века полиције у Србији*, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, Београд, 2002.
7. Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији, Краљевско – српска државна штампарија, Београд, 1884.
8. М. Милошевић, *Одбрана од тероризма*, Београд, 2005.
9. М. Талијан, *Место и улога специјалних антитерористичких јединица у одбрани безбедности земље*, Магистарски рад, 2002.
10. М. Прица, *Правна држава и медији*, Ниш, 2021.
11. М. Прица, *Управна ствар и управно-судска ствар, зборник радова: Право у функцији развоја друштва*, Косовска Митровица, Ниш, 2019.
12. М. Прица, *Јавни интерес, општи интерес и приватни интерес као правни појмови*, Зборник Матице српске за друштвене науке, број 184/2022.
13. М. Прица, *Карактеристике правних режима делатности полиције*, Зборник радова „Право између стварања и тумачења“, Источно Сарајево, 2023.
14. Р. Павловић, *Улога жандармерије у отклањању последице терористичких аката*, Специјалистички рад, Београд, 2017., Универзитет у Београду, Факултет Безбедности
15. М. Јосиповић, *Улога и значај жандармерије у ванредним ситуацијама*, Специјалистички рад, Београд, 2016. стр. 5-6., 23-26., Универзитет у Београду, Факултет Безбедности.
16. Н. Грба, *Обезбеђење јавних скупова, уз посебан осврт на улогу посебних јединица полиције*, Специјалистички рад, Београд, 2017. стр. 3., 23-32., 17-18., Универзитет у Београду, Факултет Безбедности.
17. М. Петровић у сарадњи са М. Прицом, *Увод у велике правне и управне системе данашњице*, Ниш, 2015.
18. М. Петровић, *Правна везаност и оцена целисходности државни власти и органа*, Београд, 1981.

19. К. Шмит, *Легалност и легитимност*, Карл Шмит и његови критичари, Београд, 2001.
20. М. Прица, *Карактеристике правних режима делатности полиције*, Зборник радова, „Право између стварања и тумачења“, Источно Сарајево, 2023.
21. Bill Marczak, John Scott-Railton, Siddharth Prakash Rao, Siena Anstis, and Ron Deibert, *Running in Circles, Uncovering the Clients of Cyberespionage Firm Circles*, <https://citizenlab.ca/2020/12/running-in-circles-uncovering-the-clients-of-cyberespionage-firm-circles/>;
22. T. Edmunds, *Security sector reform in transforming societies: Croatia, Serbia and Montenegro*. Manchester: Manchester University Press, 2007;
23. A. Grizold, *The Concept of National Security in the Contemporary World*. *International Journal on World Peace*, Vol.11, No.3, 1994;
24. S. Makinda, *Sovereignty and Global Security*, *Security Dialogue*, Sage Publications, Vol. 29(3) 29, 1998;
25. E. Newman, *Critical Human Security Studies. Review of International Studies*, Vol.36, No.1, 2010;
26. R. C. Wadman, *Police Theory in America: Old Traditions and New Opportunities*. Springfield: Charles C Thomas – Publisher LTD, 2009;
27. T. Feltes, Germany. *World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems – second edition* (ed. Georg Thomas Kurian), Detroit – New York, 2006;
28. T. Feltes, U. Marquardt, S. Schwarz, *Policing in Germany: Developments in the Last 20 Years*. In Meško, G. et al. (eds.), *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe*, Springer Science+Business Media New York, 2013;
29. P.C. Stenning, *Legal Status of the Police*. Ottawa: Law Reform Commission of Canada, 1982;
30. P.C. Stenning, P. C. (1992). *The Role of Police Boards and Commissions as Institutions of Municipal Police Governance*. In K. R. E. McCormick & L. A. Visano (Eds.), *Understanding Policing* (pp. 433-488). Toronto: Canadian Scholars & Press, 1992;
31. Д. Субашић, Д. Кекић, Д. *Организација дирекције полиције*. *Правни живот*, бр. (11/2009), стр. 211-225;
32. S. Sen, *Enforcing Police Accountability Through Civilian Oversight*. New Delhi: Sage Publications, 2010;
33. Б. Милосављевић, *Наука о полицији*. Београд: Полицијска академија, 1997.

Прописи:

1. Закон о полицији (Сл.гласник бр.6/2016,24/2018 и 87/2018)
2. Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције (Службени гласник РС, број 47 од 20. јуна 2018, 59 од 31. јула 2018, 91 од 23. новембра 2018, 29 од 19. априла 2019, 69 од 27. септембра 2019, 66 од 7. маја 2020, 78 од 29. маја 2020, 102 од 24. јула 2020, 113 од 3. септембра 2020, 133 од 6. новембра 2020, 146 од 4. децембра 2020, 149 од 11. децембра 2020, 60 од 16. јуна 2021, 83 од 27. августа 2021, 125 од 17. децембра 2021, 67 од 17. јуна 2022, 83 од 28. јула 2022, 134 од 2. децембра 2022, 16 од 27. фебруара 2023, 38 од 10. маја 2023, 54 од 30. јуна 2023, 89 од 20. октобра 2023.

Интернет извори:

1. <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/>
2. <http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije/ojdpp/Zandarmerija>
3. <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/rosghvardiya-hurling-towards-confrontation>

Сажетак и кључне речи

Положај и делатност жандармерије

Имајући у виду улогу и значај посебних јединица полиције које делују о оквиру Дирекције полиције, у циљу заштите територијалног интегритета и суверенитета државе, као и целокупног њеног становништва и имовине, константно се јавља потреба да се јавности покаже начин деловања једне од њих, Жандармерије, која свакако даје немерљив допринос безбедности Републике Србије.

Управо из тог разлога, аутор је у овом раду настојао да једном свеобухватном анализом, укаже на проблеме, положај, начин функционисања, као и однос Жандармерије као јединице у систему безбедности Републике Србије, почев од самог почетка оснивања јединице, па све до дана данашњег.

Овим радом, који се иначе састоји од шест глава, аутор је покушао да академској јавности приближи основна питања и проблеме, изведе закључке и пронађе начине за сагледавање свих аспеката функционисања Жандармерије као посебне јединице полиције.

У оквиру Прве главе, аутор пружа кратак осврт на историјски развој као и настанак Жандармерије генерално, затим у Другој глави образлаже положај Жандармерије у упоредном праву. У трећој глави која је такође везана за историјски развој Жандармерије, аутор детаљно указује на положај и делатност Жандармерије почев од 1860. године па све до почетка Другог светског рата. Четврта глава говори о положају Жандармерије у Републици Србији, њеној организационој структури и надлежности, док се у Петој глави говори о делатности Жандармерије када су у питању кризне ситуације. На самом крају, у Шестој глави можемо видети какав је положај и делатност осталих јединица, по активности сличних Жандармерији у систему безбедности Републике Србије.

Кључне речи: Жандармерија, Дирекција полиције, посебне јединице полиције, положај и делатност, јавни ред и мир.

Summary and key words

Position and activity of the gendarmerie

Bearing in mind the role and importance of special police units that operate within the framework of the Police Directorate, in order to protect the territorial integrity and sovereignty of the state, as well as its entire population and property, there is a constant need to show the public the way of operation of one of them, the Gendarmerie, which certainly makes an immeasurable contribution to the security of the Republic of Serbia.

Precisely for this reason, the author tried in this work to point out the problems, position, way of functioning, as well as the relationship of the Gendarmerie as a unit in the security system of the Republic of Serbia, starting from the very beginning of the establishment of the unit, until today.

With this work, which normally consists of six chapters, the author tried to bring the basic issues and problems closer to the academic public, draw conclusions and find ways to look at all aspects of the functioning of the Gendarmerie as a special police unit.

In the first chapter, the author briefly looks at the historical development as well as the creation of the Gendarmerie in general, then in the second chapter he explains the position of the Gendarmerie in comparative law. In the third chapter, which is also related to the historical development of the Gendarmerie, the author points out in detail the position and activity of the Gendarmerie from 1860 until the beginning of the Second World War. The fourth chapter talks about the position of the Gendarmerie in the Republic of Serbia, its organizational structure and competence, while the Fifth chapter talks about the activities of the Gendarmerie when it comes to crisis situations. At the very end, in the Sixth we can see the position and activities of other units, similar to the Gendarmerie in the security system of the Republic of Serbia.

Key words: Gendarmerie, Department of the police, special police units, position and activity, public order and peace.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Стојилковић Иван је рођен 20.07.1984. године у Лесковцу. Основну школу „Светозар Марковић“ као носилац „Вукове дипломе“ и Гимназију „Станислав Велички Зеле“ на друштвено – језичком смеру завршио је у Лесковцу.

Основне студије на Правном факултету Универзитета у Нишу уписао је 2003. године где је завршио три године студија, а због посла, четврту годину завршава на Правном факултету за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија у Новом Саду, где стиче звање дипломирани правник.

У школској 2022/23 години, одлучује да после дуже паузе упише мастер академске студије права, смер унутрашњих послова и за врло кратко време полаже све испите са просечном оценом 10. Такође, у току мастер студија написао је и студијско – истраживачки рад под насловом „Делатност жандармерије према важећем праву Републике Србије“ и обавио праксу у адвокатској канцеларији.

Истиче добро познавање енглеског језика, као и високи ниво познавања рада на рачунару. Радно искуство стиче у канцеларији Јавног извршитеља, а након тога и у адвокатској канцеларији.

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА

Име и презиме аутора мастер рада: _____

Наслов мастер рада: _____

Ментор: _____

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора _____

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом _____

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: _____

У Нишу, _____

Потпис аутора _____